

บทที่ 2

การถูกจำกัดสิทธิของบุคคลพ้นโทษ ในระบบ “ใบแจ้งโทษ” (ทะเบียนประวัติอาชญากร) จากการปฏิบัติงาน ของประเทศลาว

ในประเทศลาว กฎหมายอาญาที่บัญญัติเกี่ยวกับความผิด และการลงโทษไว้ และเมื่อบุคคลใดได้รับโทษในคดีอาญา ซึ่งถ้าพ้นโทษมาแล้วจะมีประวัติการกระทำความผิดนั้นปรากฏใน “ใบแจ้งโทษ” (ทะเบียนประวัติอาชญากร) ที่ประชากรลาวทุกคนจะต้องใช้ “ใบแจ้งโทษ” เปรียบเสมือนเป็นใบเบิกทางโดยขอจากทางหน่วยงานราชการทุกครั้ง เพื่อจะไปประกอบการหรือทำ “นิติกรรม” ต่าง ๆ อาทิเช่น การขอแปลงสัญชาติ ขออนุญาตแต่งงานกับคนต่างชาติ ยิ่งไปกว่านั้นในการสมัครงานกับองค์กรของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ และเอกชน “ใบแจ้งโทษ” ถือเป็นเอกสารสำคัญในการพิจารณารับเข้าทำงาน ผู้สมัครงานที่เคยต้องโทษก็จะมีประวัติปรากฏใน “ใบแจ้งโทษ” นั่นคือโอกาสในการที่จะได้รับการพิจารณาเข้าทำงานก็หมดสิ้นไปทันที ไม่ว่าจะพ้นโทษมานานสักเพียงใด สำหรับบุคคลที่ไม่เคยต้องโทษก็จะปรากฏใน “ใบแจ้งโทษ” ว่า “ไม่เคยกระทำความผิดสถานใดมาก่อน” ซึ่งก็คือไม่มีโทษนั่นเอง “ใบแจ้งโทษ” จึงมีความสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งกับความ เป็นอยู่ของคนลาวทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

แต่ในเรื่องของ “ใบแจ้งโทษ” ในประเทศลาวปัจจุบันมีเพียงแนวปฏิบัติ แต่ไม่มีกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาลาวในเรื่องนี้ และไม่มีกระบวนการคืนสิทธิ (ล้างมลทิน) ให้กับบุคคลพ้นโทษในคดีอาญา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าอาจสร้างความไม่เป็นธรรมกับบุคคลพ้นโทษเท่าที่ควร และอาจจะไปกระทบสิทธิที่เขาควรจะได้รับตามหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นการละเมิดสิทธิแห่งโอกาสในการฟื้นฟูกลับมาเป็นคนดีในสังคม ให้มีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกับคนปกติทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากการคิดรอนสิทธิคิดกันในหลายๆ รูปแบบอาจเป็นการขัดต่อหลักสิทธิเสรีภาพที่ทุกคนควรจะได้รับ การปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน เพราะบุคคลทุกคนที่ควรได้รับการเหลียวแล และมีสิทธิอย่างเหมาะสมเป็นธรรม

ด้วยเหตุที่หลักสิทธิมนุษยชนเป็นประเด็นสำคัญในการพิจารณาถึงปัญหาดังกล่าวมากพอสมควร ดังนั้นในบทนี้จึงมุ่งศึกษาถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและที่มาของสิทธิมนุษยชนว่ามีลำดับความเป็นมาประการใด และสิทธิมนุษยชนนี้มีความสำคัญหรือจำเป็นต่อมนุษย์เพียงใด รวมตลอดไปถึงหลักการพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่ประชาชนพึงได้รับการคุ้มครองจากรัฐ นอกจากนี้ยังจะได้กล่าวถึงแนวความคิดการล้างมลทิน แนวความคิดและทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และแนวความคิด

ของทะเบียนประวัติอาชญากร ทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานอันสำคัญเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการพิจารณาประเด็นปัญหาต่างๆของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

2.1 แนวความคิดด้านสิทธิมนุษยชน

หากจะกล่าวถึงแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนจะต้องทำความเข้าใจถึงที่มาของแนวความคิดนี้ก่อนว่ามีความเป็นมาประการใด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนได้เกิดขึ้นมาช้านานตั้งแต่สมัยกรีก และโรมัน โดยสมัยก่อนยังไม่มีคำว่าสิทธิมนุษยชน (Human Right) หากแต่ใช้คำว่าสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ส่วนคำว่าสิทธิมนุษยชนที่เราเรียกกันในปัจจุบันเป็นคำที่เพิ่งใช้เรียกกันมาเมื่อศตวรรษที่ 20¹

สิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การดำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และที่สำคัญมนุษย์ทุกคนเกิดมามีความเท่าเทียมกัน และพระเจ้าซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ ซึ่งสิทธิบางอย่างที่พระเจ้าประทานให้แก่มนุษย์นั้นเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่อันใด และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้ แนวความคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติดังกล่าวมีที่มาจากกฎหมายธรรมชาติซึ่งลักษณะของกฎหมายธรรมชาติมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 3 ประการ ดังนี้²

- ก) เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลา
- ข) ใช้ได้ทุกแห่งไม่จำกัดว่าต้องใช้ในรัฐใดรัฐหนึ่ง
- ค) อยู่เหนือกฎหมายของรัฐ กล่าวคือ รัฐจะออกกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้มิฉะนั้นกฎหมายของรัฐก็จะใช้บังคับไม่ได้

แนวความคิดที่เกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติของนักปราชญ์ที่สำคัญในสมัยกรีก เช่น³ อริสโตเติล เห็นว่าสิ่งซึ่งเป็นธรรมโดยธรรมชาติเป็นความเป็นธรรมที่สมบูรณ์กับสิ่งที่ เป็นธรรมโดยเพียงกฎหมายอันเป็นความเป็นธรรมที่ไม่สมบูรณ์ ที่เขาเห็นว่าความเป็นธรรมตามธรรมชาติมีความสมบูรณ์ก็เพราะว่ามันมีผลบังคับใช้ทุก ๆ แห่งเหมือนกัน

¹ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2527), หน้า 6.

² หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512), หน้า 170-174.

³ กุลพล พลวัน, พัฒนาการสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538), หน้า 26.

นักปราชญ์คนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดดังกล่าวในยุคโรมัน เช่น ซีเซโร ได้กล่าวว่า กฎหมายที่แท้จริงมีเหตุผลที่ถูกต้องซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติอันไม่อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ และมีอยู่ชั่วนิรันดร์

ภายหลังอาณาจักรโรมันตะวันตกล่มสลายลง (ศตวรรษที่ 5) คริสตศาสนาจักรโรมันคาทอลิก ที่มีสังฆราชแห่งกรุงโรมเป็นประมุข ได้เข้ามามีอิทธิพลครอบงำในการปกครอง ได้มีการนำเอาหลักกฎหมายธรรมชาติมาปรับปรุง และพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนาในเรื่องบาป บุญ คุณ โศก คือตามคตินี้ของศาสนาคริสต์เห็นว่า มนุษย์มีบาป ไม่พึงหลักธรรมคำสั่งสอนของพระผู้เป็นเจ้า จึงเป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายศาสนาคริสต์ที่จะต้องทำให้กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นมีส่วนใกล้เคียงกับหลักธรรมอมตะของพระผู้เป็นเจ้า⁴ โดยที่เซนต์โทมัส อควไนัส นักบุญชาวอิตาลีได้กล่าวว่า กฎหมายที่ไม่มีที่สิ้นสุดได้ครอบงำโลกตามเจตนารมณ์ของพระผู้เป็นเจ้าและด้วยความฉลาดของพระองค์ กฎหมายชนิดนี้ได้กลายเป็นกฎหมายทางศีลธรรมตามธรรมชาติอันเป็นหลักดั้งเดิมของชีวิตมนุษย์ซึ่งจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับศีลธรรม กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นไม่ควรจะขัดกับกฎหมายตามธรรมชาติ ถ้าขัดก็ไม่ใช่กฎหมาย (กฎหมายไร้ผล) และไม่มีผลผูกพันความรู้สึกผิดชอบของผู้ได้บังคับ

จึง จากส์ รูสโซ นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศส ได้เขียนหนังสือชื่อสัญญาประชาคมโดยกล่าวว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิธรรมชาติติดตัวอยู่ และไม่ควรถูกกลืนไป อำนาจที่ชอบธรรมของผู้ปกครองย่อมมาจากการยินยอมของประชาชน โดยที่รัฐต้องให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคแก่ประชาชนทุกคน

เราอาจสรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการก่อตั้งทฤษฎีกฎหมายตามธรรมชาติได้ว่า⁵ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงถึงหลักแห่งธรรม ความยุติธรรม และความถูกต้อง ซึ่งฝังแน่นอยู่ในจิตใจของมนุษย์และใช้แนวทางในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ การใช้สิทธิ การปฏิบัติตามพันธกรณี การรักษาไว้ซึ่งระเบียบและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การละเลยไม่รักษาไว้ซึ่งข้อเรียกร้องของกฎหมายตามธรรมชาติ จึงเป็นการทำลายกฎหมายดังกล่าว

⁴ สมชาย กยติประดิษฐ์, *สิทธิมนุษยชน* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 10.

⁵ จรัญ โฆษณานันท์, *นิติปรัชญา* (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 142.

⁶ กุลพล พลวัน, *สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก*, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด VJ. พรินติ้ง, 2547), หน้า 8.

อย่างไรก็ตาม สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ได้ยอมรับจากประชาคมโลกโดยมีการกำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติเมื่อ พ.ศ. 2488 หลังจากนั้นสหประชาชาติก็ได้มีการเชิญชวนนานาประเทศถือปฏิบัติตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2491 ซึ่งประเทศลาวได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2498 กล่าวคือ องค์การสหประชาชาติเป็นที่ชุมนุมของสมาชิกสมาคมโลกที่มีความประสงค์หาแนวทางแก้ไขความผิดพลาดที่มนุษย์ได้ก่อความสูญเสียอย่างมหาศาลให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยเฉพาะการละเมิดสิทธิมนุษยชน ดังนั้นจึงต้องแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

เมื่อได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว⁷ ปฏิญญานี้ก็เป็นเครื่องหมายแห่งประวัติศาสตร์การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ร่วมกันของหลายสิบประเทศในการกำหนดเป็นหลักฐานว่า สิทธิที่สำคัญและควรให้ความคุ้มครองเป็นอย่างยิ่งในประเทศต่าง ๆ ย่อมจะดีขึ้นเป็นลำดับเพื่อเป็นพื้นฐานหรือหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติและในอีกหลาย ๆ ประเทศ

วันที่ 10 ธันวาคม 2491 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้มีมติรับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนโดยปรากฏคำปรารภ (Preamble) ดังนี้⁸

“ด้วยเหตุที่การยอมรับศักดิ์ศรีประจำตัว และสิทธิซึ่งเสมอกัน และไม่อาจโอนแก่กันได้ ของสมาชิกทั้งปวงแห่งครอบครัว มนุษย์เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในพิภพ ด้วยเหตุที่การเมินเฉย และดูหมิ่นเหยียดหยามสิทธิมนุษยชนได้ก่อให้เกิดการอันป่าเถื่อนโหดร้ายทารุณ ซึ่งได้กระทบกระเทือนมโนธรรมของมนุษยชาติอย่างรุนแรง และโดยเหตุที่ได้มีการประกาศปณิธานอันสูงสุดของสามัญชนว่าถึงวาระแห่งโลกแล้วที่มนุษย์จะมีเสรีภาพในการพูดและในความเชื่อถือ รวมทั้งมีเสรีภาพจากความกลัวและความต้องการ ด้วยเหตุที่เป็นสิ่งจำเป็น สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ถ้าไม่พึงประสงค์ให้มนุษย์ต้องถูกบีบบังคับให้หาทางออกโดยการกบฏต่อพระราชและการก่อกบฏขึ้นเป็นที่พึงแห่งสุดท้าย ด้วยเหตุที่ประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคล และในความเสมอกันแห่งสิทธิของทั้งชายและหญิง และได้ตัดสินใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมตลอดจนมาตรฐานแห่งชาติให้ดีขึ้น ได้มีเสรีภาพมากขึ้น ด้วยเหตุที่รัฐ

⁷ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์หมู่บ้านมหาดไทย ยูนิคโฮมส์, 2547), หน้า 33-35.

⁸ ทศพล ทรรศนกุลพันธ์, มณฑิชา ภักดีคง, สมชาย ปรีชาศิลป์กุล, หลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนในมติและรายงานอย่างเป็นทางการของสหประชาชาติ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2552, หน้า34.

สมาชิกได้ปฏิญาณที่จะให้ได้มา โดยร่วมมือกับสหประชาชาติ ซึ่งการส่งเสริมการเคารพและการถือปฏิบัติโดยสากลต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ด้วยเหตุที่ความเข้าใจตรงกันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพมีความสำคัญยิ่งเพื่อให้ปฏิญานนี้เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มเปี่ยม ดังนั้น บัดนี้สมัชชาจึงประกาศให้ปฏิญานสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้เป็นการรวมกันแห่งความสำเร็จของประชาชนทั้งปวงอย่างเป็นมาตรฐานร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ปัจเจกบุคคลและองค์กรของสังคมทุกหน่วย ด้วยการรำลึกถึงปฏิญานนี้ พยายามสั่งสอนและให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมการเคารพสิทธิและเสรีภาพโดยมีมาตรการที่เจริญก้าวหน้าไปข้างหน้า เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับและถือปฏิบัติและบังเกิดผลทั้งในหมู่ของประชาชนรัฐสมาชิกเองและในหมู่ของดินแดน ที่อยู่ภายใต้ดูแลอาณาของรัฐ⁹ สมาชิกดังกล่าว”

เนื้อหาโดยสรุปของปฏิญานสากล ฯ ได้กำหนดหลักการที่สำคัญดังนี้

ข้อ 1 - 3 เป็นเกณฑ์กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ เบื้องต้นที่สำคัญ 3 ประการ คือ สิทธิในการดำรงชีวิต (right to life) สิทธิที่จะมีเสรีภาพ (right to liberty) และสิทธิที่จะมีความมั่นคง แห่งตัวตน (right to security of person) และเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์เมื่อเกิดมาพึงได้รับ โดยเท่าเทียมกันและไม่มีการเลือกปฏิบัติทางเพศ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา

ข้อ 4 - 21 ได้กล่าวถึงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights)

ข้อ 22-27 ได้กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (Economic, Social and Cultural Rights) ที่พึงได้รับการยอมรับ ซึ่งสิทธิทั้งสองด้านได้มีอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง กำหนดรายละเอียด และการคุ้มครองไว้

ข้อ 28 - 30 กล่าวถึงทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อระเบียบสังคมและ ประชาชนระหว่างประเทศที่มีการรับรองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพพื้นฐาน กล่าวคือ อยู่ภายใต้กฎหมายที่รับรองสิทธิและเสรีภาพพื้นฐานและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ปัจจุบันประชาคมระหว่างประเทศถือว่าปฏิญานสากล ฯ เป็นเอกสารหลักเริ่มแรกที่สำคัญที่สุดฉบับหนึ่งในการกำหนดสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ ที่ควรได้รับการส่งเสริม และคุ้มครอง และเป็นจุดกำเนิดของตราสาร ปฏิญานด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ในเวลาต่อมา

⁹ ดูแลอาณาของรัฐ คือ "เขตอำนาจรัฐ" (Jurisdiction)

ในงานวิจัยนี้จะกล่าวถึงสาระสำคัญของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่มีความเกี่ยวข้องกับข้อนี้¹⁰

"ข้อ 1 มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรี และสิทธิ ต่างมีเหตุผล และมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ (อย่างฉันท์พี่น้อง) (ข้อนี้สะท้อนให้เห็นเรื่อง "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์")"

"ข้อ 2 ทุกคนย่อมมีสิทธิ และอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยก ไม่ว่าชนใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมืองทางกฎหมาย หรือทางการเมืองระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิพาท มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยใด (ข้อนี้สะท้อนให้เห็นเรื่องความเสมอภาคของบุคคลบนความหลากหลายแต่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยความแตกต่างอย่างไม่เป็นธรรม)"

"ข้อ 7 ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการขู่งให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว (ข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงสิทธิในการ "ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมาย")"

"ข้อ 15 (1) ทุกคนมีสิทธิในสัญชาติหนึ่ง (2) บุคคลใดจะถูกเพิกถอนสัญชาติของตนตามอำเภอใจ หรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะเปลี่ยนสัญชาติของตนไม่ได้ (ข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงสิทธิเสรีภาพในการถือและเปลี่ยนสัญชาติ)"

"ข้อ 16 (1) บรรดาชายและหญิงที่มีอายุครบบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิที่จะสมรส และก่อร่างสร้างครอบครัวโดยปราศจากการจำกัดใดอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ สัญชาติ หรือศาสนา ต่างย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรส ระหว่างการสมรส และในการขาดจากการสมรส (2) การสมรสจะกระทำโดยความยินยอมอย่างอิสระและเต็มใจของผู้ที่จะเป็นคู่สมรสเท่านั้น"

¹⁰กระทรวงการต่างประเทศ (กรกฎาคม 2551) จากกรมองค์การระหว่างประเทศ. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/humanrights/images/stories/book.pdf> (17 สิงหาคม 2555), 3:35pm.

(3) ครอบครัวยุติธรรมชาติและพื้นฐานของสังคม และยอมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากสังคมและรัฐ (ในข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงสิทธิในการสมรสและสร้างครอบครัว)"

"ข้อ 22 ทุกคนในฐานะสมาชิกของสังคม มีสิทธิในหลักประกันทางสังคม และยอมมีสิทธิในการบรรลุสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันจำเป็นยิ่งสำหรับศักดิ์ศรีของตน และการพัฒนาบุคลิกภาพของตนอย่างอิสระ ผ่านความพยายามของรัฐ และความร่วมมือระหว่างประเทศ และตามการจัดการและทรัพยากรของแต่ละรัฐ (ข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงสิทธิในความมั่นคงในสังคม และการได้รับผลทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม)"

"ข้อ 23 (1) ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระ ในเงื่อนไขที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการทำงาน และในการคุ้มครองต่อการว่างงาน

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับค่าจ้างที่เท่าเทียมกัน สำหรับงานที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด

(3) ทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเอื้ออำนวยต่อการประกันความเป็นอยู่อันควรค่าแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์สำหรับตนเอง และครอบครัว และหากจำเป็นก็จะได้รับการคุ้มครองทางสังคมในรูปแบบอื่นเพิ่มเติมด้วย

(4) ทุกคนมีสิทธิที่จะจัดตั้งและที่จะเข้าร่วมสหภาพแรงงานเพื่อความคุ้มครองผลประโยชน์ของตน (ข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงสิทธิที่จะเลือกทำงาน และได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม สิทธิที่จะก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน)"

กล่าวโดยสรุป ปณิธานสากลฯ ได้เขียนไว้อย่างครอบคลุมถึงสิทธิอันพึงมีของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิในการได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมาย หรือการเย้ยยา สิทธิเสรีภาพในการถือและเปลี่ยนสัญชาติ สิทธิในการสมรสและสร้างครอบครัว สิทธิในความมั่นคงในสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมทั้งสิทธิในการเลือกงานทำอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนของบริษัทที่ 1 ของงานวิจัยนี้ว่า ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ถึงระบบ การทะเบียนประวัติอาชญากร (ใบแจ้งโทษ) ประกอบกับไม่มีกฎหมายการล้างมลทินที่บัญญัติออกมาเป็นกฎหมายกลางซึ่งในทางปฏิบัตินั้น เป็นการปฏิบัติตามอำเภอใจ เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติงาน ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และภาคส่วนเกี่ยวข้องตามเจตนารมณ์ของการทะเบียนประวัติอาชญากรอย่างเต็มที่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และอาจเกิดการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลพื้นไทย และในทุก ๆ การทำธุรกรรมทางนิติกรรมต่าง ๆ ของ

ประเทศลาวถือว่า "ไบแจ้งโทย" (ทะเบียนประวัติอาชญากร) เป็นส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการประกอบการพิจารณา ไม่ว่าจะเป็นการสมัครงานกับทางภาครัฐ เพราะมี "คำรัด" ว่าด้วยระเบียบรัฐกร (ระเบียบข้าราชการ) บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ประกอบกับยังมีเนื้อหาบางส่วนระบุว่า "ห้ามบุคคลที่เคยถูกศาลตัดสินลงโทษคดีอาชญากรรมในฐานการกระทำความผิดโดยเจตนาเข้ารับราชการ แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่สามารถนำมาพิจารณาได้ถึงสาเหตุการกระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นความผิดฐานประมาท เลินเล่อหรือ เจตนาหรือไม่ก็ตาม เพราะข้อมูลใน "ไบแจ้งโทย" ก็มีได้ระบุไว้ถึงสาเหตุของการกระทำความผิดแต่อย่างใดเลย ซึ่งถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิอีกด้านหนึ่งเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามทางภาคเอกชนก็นำหลักดังกล่าวมาปฏิบัติใช้กันเป็นการทั่วไป ประกอบกับการขอแปลงสัญชาติตามกฎหมายว่าด้วยสัญชาติลาว และการขอแต่งงานกับคนต่างชาติตาม "คำรัด" ว่าด้วยการแต่งงาน ทั้งนี้หากไม่มีกฎหมายออกมารองรับเช่น กฎหมายการล้างมลทิน ย่อมถือได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิดังกล่าวของกลุ่มบุคคลพื้นโทยไปตลอดชีวิต ถึงแม้ว่าพวกเขาจะสำนึกผิด และได้แก้ไขปรับปรุงตัวเองแล้วก็ตาม ซึ่งกฎหมายการล้างมลทินต้องบัญญัติถึงหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และระยะเวลาที่บุคคลพื้นโทยจะได้รับการล้างมลทินไว้เป็นกฎหมายกลาง และปฏิบัติกันเป็นการทั่วไปอย่างชัดเจน

ดังคำกล่าวของนางเอลิเนอร์ รุสเวลท์ ภริยาอดีตรัฐมนตรีต่างประเทศคนดี รุสเวลท์ แห่งสหรัฐอเมริกา¹¹ ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนประชาชาติ ในการยกร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกล่าวไว้ว่า

“ในสถานที่เล็กๆ ใกล้บ้านเล็ก และใกล้มากจนไม่สามารถมองเห็นได้ในแผนที่โลก สถานที่เล็กๆ แห่งนั้นเป็นโลกของปัจเจกบุคคล เป็นละแวกบ้านที่บุคคลอยู่อาศัย เป็นโรงเรียน หรือวิทยาลัยที่บุคคลได้เข้าเรียน เป็นโรงงาน ไร่ นา หรือสำนักงานที่บุคคลทำงาน สถานที่เหล่านี้เป็นที่ซึ่งบุรุษ สตรี และเด็กทุกคน ต่างมองหาความยุติธรรมที่เท่าเทียมกัน โอกาสที่เท่าเทียมกัน ศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากการแบ่งแยก ถ้าสิทธิเหล่านี้ไม่มีความหมายอยู่ ณ สถานที่นั้น ๆ สิทธิเหล่านี้ก็จะมีความหมายเพียงน้อยนิดในทุกแห่ง ถ้าพลเมืองไม่ช่วยกันยืนหยัด ปกป้องสิทธิเหล่านี้ให้อยู่ใกล้บ้าน ก็เปล่าประโยชน์ที่จะให้เกิดความก้าวหน้าในโลกที่กว้างใหญ่ขึ้น”

จริงอยู่ว่า รัฐควรให้ความสำคัญในการคุ้มครองสังคมเพื่อความสงบสุข เรียบร้อย และปรองดอง แต่การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ก็ควรให้ความสำคัญควบคู่กันไปด้วย เพื่อความเป็นธรรมในทางปฏิบัติงาน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเนื่องจากการถูกจำกัดสิทธิส่วนบุคคล และไม่ได้รับความเป็น

¹¹ เรื่องเดียวกัน, กระทรวงการต่างประเทศ (กรกฎาคม 2551). [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.mfa.go.th/humanrights/images/stories/book.pdf>

ธรรมจากการปฏิบัติงาน และเพื่อประโยชน์ในความสงบเรียบร้อยของสังคม หากมีการบัญญัติกฎหมายอย่างชัดเจน อันเป็นกฎหมายกลางเพื่อนำมาปฏิบัติใช้เป็นการทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายการทะเบียนประวัติอาชญากรก็จะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการฝึกอบรม ฝึกติดตาม ดำเนินคดี ฯลฯ ทำให้เจ้าหน้าที่มีข้อมูล เบาะแส ที่ชัดเจน การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ สามารถปกป้องสังคมต่ออาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อความสงบสุข เรียบร้อย และปลอดภัยในสังคม อย่างไรก็ตามสำหรับในกรณีสิทธิของกลุ่มบุคคลพันโทซึ่งเป็นสิทธิส่วนบุคคลก็ตาม แต่ไม่เป็นการยุติธรรมที่จะยังคงตราอยมลทินติดตัวพวกเขาไปตลอดชีวิตว่าเป็นคนชั่วร้าย เพราะถ้าหากกลุ่มบุคคลที่ได้กลับตัว และสามารถแก้ไขปรับปรุงตัวเองได้แล้วอยมลทินดังกล่าวก็ควรที่จะได้ล้างออกไป ทั้งนี้ก็เพื่อให้โอกาสพวกเขากลับคืนสู่สังคม และพัฒนาตัวเองต่อไป เพราะเชื่อว่าหากสังคมใดมีคนที่มีความรู้ความสามารถสังคมนั้นก็จะพัฒนาก้าวหน้าขึ้นเช่นกัน ในทางกลับกันหากกลุ่มบุคคลดังกล่าวยังถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ นานา เป็นเหตุให้เกิดมีปมด้อย ก็อาจรวมกลุ่มที่สังคมไม่ต้องการไว้ด้วยกัน ในท้ายที่สุดอาจก่ออาชญากรรมซ้ำ อันเป็นภัยต่อสังคม ความรุนแรงทางอาชญากรรมเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ อาจจะยากในการแก้ไข และปัญหานักโทษล้นคุกเป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ระบบการทะเบียนประวัติอาชญากร และกระบวนการล้างมลทินจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการคุ้มครองสังคมเพื่อความสงบ เรียบร้อย และปลอดภัย และการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ควบคู่กันไป โดยต้องมีหลักเกณฑ์กลางในการปฏิบัติงาน

สิทธิที่ได้รับการคุ้มครองจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ¹² “สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง” (Civil and Political Rights) และ “สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม” (Economic and Social Rights) โดยที่ปัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็มีได้แยกไว้ชัดเจนว่าอันไหนที่เป็นสิทธิของพลเมือง และทางการเมืองอันไหนเป็นสิทธิทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาถกเถียงกันมาเป็นเวลานานแล้วว่า ปัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้คืออะไร มีผลในทางกฎหมายอย่างไร และจะกล่าวอ้างกันได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับลักษณะทางกฎหมายของปัญญาฯ นั้นเอง

โดยที่ปัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่ใช่ข้อตกลงระหว่างประเทศของทุกๆ ประเทศในโลกที่ได้รับการยอมรับ ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายกับรัฐสมาชิกองค์การสหประชาชาติ¹³ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนหลายกรณีต้องอาศัยกฎบัตรสหประชาชาติเป็นหลัก ทำให้เกิด

¹² กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก, หน้า 33-35.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

ปัญหาข้อขัดข้องหลายประการ ดังนั้นสหประชาชาติจึงได้ดำเนินการทำให้สิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติและในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้เป็นสิทธิตามกฎหมายโดยการจัดทำข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรงและมีผลผูกพันตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศต่อรัฐภาคีทุกรัฐเพื่อให้สนองต่อการคุ้มครองสิทธิอย่างเหมาะสม

ข้อตกลงระหว่างประเทศดังกล่าวมีอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งที่น่าสนใจที่สุดคือ “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม” (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966) ICESCR และ “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง” (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966) ICCPR เนื่องจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศทั้ง 2 ฉบับมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในงานวิจัยนี้ จึงขอกล่าวโดยสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ดังนี้

ก. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Convent on Economic, Social and Cultural Rights)

หลังจากปฏิญญาสากลฯ ประกาศใช้ไปกว่าสองทศวรรษจึงมีการประกาศกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อให้สนองต่อการคุ้มครองสิทธิอย่างเหมาะสม กติกานี้ประกอบด้วยบทบัญญัติ 31 ข้อ แบ่งเป็น 5 ส่วนโดยจะกล่าวถึงบางส่วนของสาระสำคัญและเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ดังนี้

- ส่วนที่ 2 ข้อ 4 กล่าวถึงการตีความในทางที่จะให้รัฐใดหรือบุคคลใด เข้าไปกระทำการใดอันมีจุดมุ่งหมายในการทำลายสิทธิ หรือเสรีภาพตามที่รับรองไว้ในกติกานี้ เช่น ห้ามการจำกัดสิทธิหรือลดทอนสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรอง หรือที่มีอยู่ในประเทศใดโดยอาศัยอำนาจของกฎหมาย อนุสัญญา ข้อบังคับหรือจารีตประเพณี โดยอ้างว่ากติกานี้ไม่รับรองสิทธิเช่นนั้น รวมทั้งการห้ามตีความใด ๆ ในกติกานี้ที่จะทำลายสิทธิหรือเสรีภาพตามที่รับรองไว้ในกติกานี้ (ในข้อนี้สนับสนุน เกี่ยวกับงานทะเบียนประวัติอาชญากรของประเทศไทย โดยในทางปฏิบัติใช้ทำให้กลุ่มบุคคลพื้นไทยไม่ได้รับความเป็นธรรม ถูกจำกัดสิทธิ และถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน)

- ส่วนที่ 3 ข้อ 2 กล่าวถึงสาระของสิทธิ ได้แก่ สิทธิในการทำงานและมีเงื่อนไขการทำงานที่เหมาะสมเป็นธรรม สิทธิในโอกาสที่จะหาเลี้ยงชีพโดยงานซึ่งตนเลือกหรือรับอย่างเสรี รวมถึงสิทธิในการแนะนำทางวิชาชีพ และฝึกอบรม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ และการจ้างงานอย่างบริบูรณ์ภายใต้เงื่อนไขที่เป็นการปกป้องเสรีภาพขั้นพื้นฐานทางการเมือง และทางเศรษฐกิจของปัจเจกบุคคล (ในข้อนี้สนับสนุนสิทธิของบุคคลพื้นไทยในการได้รับสิทธิ และโอกาสที่จะเลือกงานทำ)

สาระสำคัญของสนธิสัญญาที่แสดงถึงหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนที่อยู่¹⁴ ใน ข้อ 4. รัฐภาคีแห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมนี้รับรองว่า ในการอุปโภคสิทธิเหล่านั้นซึ่งรัฐให้ตามกติกานี้ รัฐอาจจำกัดสิทธิได้ เช่นว่า ได้เฉพาะโดยข้อจำกัดเช่นที่กำหนดโดยกฎหมายเท่าที่อาจสอดคล้องกับลักษณะของสิทธิเหล่านี้ และเพียงเพื่อความมุ่งประสงค์ในการส่งเสริมสวัสดิการทั่วไปในสังคมประชาธิปไตย

ข้อ 5. (1) ไม่มีข้อความในกติกาใดในกติกานี้ที่อาจตีความไปในทางที่จะให้รัฐใด กลุ่มชนหรือบุคคลใดเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรม หรือกระทำการใดอันมีจุดมุ่งหมายในการทำลายสิทธิ หรือเสรีภาพตามที่รับรองไว้ในกติกานี้ หรือเป็นการจำกัดสิทธินั้นยิ่งไปกว่าที่ได้บัญญัติไว้ในกติกานี้

(2) ห้ามการจำกัดสิทธิสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ได้รับการรับรองหรือที่มีอยู่ในประเทศใด โดยอาศัยอำนาจของกฎหมาย อนุสัญญา ข้อบังคับ หรือจารีตประเพณี โดยอ้างว่ากติกานี้ไม่รับรองสิทธิเช่นนั้น หรือรับรองสิทธินั้นในขอบเขตที่น้อยกว่า (ในข้อนี้สนับสนุนสิทธิของบุคคลพันโทในการห้ามการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานโดยรัฐ บุคคล กฎหมาย หรือจารีตประเพณี)

และรวมถึงข้อ 6. (1) รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับรองสิทธิในการทำงาน ซึ่งรวมทั้งสิทธิของทุกคนในโอกาสที่จะหาเลี้ยงชีพโดยงานซึ่งตนเลือกหรือรับอย่างเสรี

(2) รัฐภาคีแห่งกติกานี้จะต้องดำเนินเพื่อให้บรรลุผลในการทำให้สิทธินี้เป็นจริงอย่างบริบูรณ์ รวมถึงการให้คำแนะนำทางเทคนิค และวิชาชีพ และการจ้างงานอย่างบริบูรณ์ และเป็นประโยชน์ภายใต้เงื่อนไขที่เป็นการปกป้องเสรีภาพขั้นพื้นฐานทางการเมือง และทางเศรษฐกิจของปัจเจกบุคคล” (ในข้อนี้สนับสนุนสิทธิของบุคคลพันโทในการได้รับสิทธิ และโอกาสที่จะเลือกงานทำเพื่อหาเลี้ยงชีพ รวมถึงการให้คำแนะนำทางเทคนิค และวิชาชีพ และการจ้างงานอย่างบริบูรณ์)

สำหรับการปฏิบัติตามกติกาในระดับชาติ¹⁵ โดยการให้รัฐภาคีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเกี่ยวกับสิทธิตามที่รับรองในกติกาในการร้องขอให้รัฐบาลประเทศต่างๆ ดำเนินการดังกล่าว “ด้วยวิธีทางอันเหมาะสมทั้งปวง” นั้น กติกาได้ชี้แนวทางอันกว้างและยืดหยุ่น ซึ่งจะเอื้อต่อการปรับใช้ตามลักษณะเฉพาะของระบบกฎหมายและการบริหารรวมทั้งข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ของรัฐนั้น และต้องมีวิธีการเหมาะสมในการชดเชยหรือแก้ไขปัญหามาให้แก่บุคคลหรือกลุ่มที่ถูกละเมิด รวมทั้งต้องมีกลไกที่เหมาะสมในการตรวจสอบภาครัฐ

¹⁴ ทศพล ทรรศนกุลพันธ์, มณฑิลา ภักดิ์กิจ และสมชาย ปรีชาศิลป์กุล, หลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนในมิติและรายงานอย่างเป็นทางการของสหประชาชาติ, หน้า 57-58.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 67-68

ข. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights, 1966)

กติกานี้ให้รายละเอียดการบังคับใช้สิทธิเพื่อให้สนองต่อการคุ้มครองสิทธิอย่างเหมาะสมโดยมีเงื่อนไขและจุดเน้นดังต่อไปนี้ กติกานี้ประกอบด้วยบทบัญญัติ 53 ข้อ แบ่งเป็น 6 ส่วนโดยกล่าวถึงพันธกรณีของรัฐด้านสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติรวมทั้งหน้าที่ของบุคคลที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและได้รับสิทธิทั้งด้านพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งบางส่วนของสาระสำคัญ และเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้มีดังนี้

- ส่วนที่ 2 ข้อ 2 กล่าวถึงพันธกรณีของรัฐภาคีที่รับรองจะเคารพ และประกันสิทธิของบุคคล รวมถึงการห้ามการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทาง เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ถิ่นกำเนิด หรือสภาพอื่นใด โดยจะดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติภายในประเทศ ประกันว่าบุคคลที่ถูกละเมิดจะได้รับการเยียวยาจากศาล ฝ่ายบริหาร และนิติบัญญัติ (ในข้อนี้สนับสนุนสิทธิของบุคคลพ้นโทษในการห้ามเลือกปฏิบัติ อันเนื่องมาจากในทางปฏิบัติไม่มีกระบวนการตรวจสอบประวัติข้อมูลทะเบียนประวัติ อาชญากรที่ชัดเจน และครอบคลุม ทำให้บุคคลพ้นโทษเหมือนกันแต่กระทำความ ณ ต่างถิ่น ประวัติก็จะไม่ปรากฏ แต่อีกคนกลับมีประวัติปรากฏ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ)

ข้อ 10 (3) กล่าวถึงสิทธิที่ผู้ต้องขังหรือผู้ต้องหาค่าจะได้รับจากระบบราชทัณฑ์ด้วยการปฏิบัติต่อพวกเขาโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้นักโทษกลับตัวและฟื้นฟูทางสังคม ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็ก และเยาวชนต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ และต้องได้รับการปฏิบัติให้เหมาะสมกับอายุ และสถานะทางกฎหมาย (ในข้อนี้สนับสนุนสิทธิของบุคคลพ้นโทษในการให้นักโทษได้กลับตัว และฟื้นฟูทางสังคม ก่อนที่จะพ้นโทษเพื่อที่จะได้รับโอกาสทางสังคมต่อไป)

ข้อ 23 (2) กล่าวถึงสิทธิในการเลือกคู่ครอง และสิทธิของครอบครัว สิทธิของชาย และหญิง ในวัยที่อาจสมรสกันได้ในการที่จะสมรส และมีครอบครัวย่อมได้รับการรับรอง (ในข้อนี้สนับสนุนสิทธิของบุคคลพ้นโทษในการเลือกคู่ครอง)

ข้อ 26 กล่าวถึงสิทธิในความเสมอภาค และห้ามการเลือกปฏิบัติ บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมายโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ (ในข้อนี้สนับสนุนสิทธิของบุคคลพ้นโทษในการห้ามเลือกปฏิบัติ อันเนื่องมาจากไม่มีระบบกฎหมาย และทางปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ชัดเจน)

กล่าวคือ ในส่วนที่ 2 ได้กล่าวถึงพันธกรณีของรัฐภาคีที่รับรองจะเคารพและประกันสิทธิของบุคคล รวมถึงการห้ามเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง สัญชาติ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม ถิ่นกำเนิด หรือสภาพอื่นใด โดยจะ

ดำเนินการให้เกิดผลในทางปฏิบัติภายในประเทศ ประกันว่าบุคคลที่ถูกละเมิดจะได้รับการเยียวยา จะได้รับสิทธิพลเมืองและการเมืองอย่างเท่าเทียม การห้ามลิดรอนสิทธิ และการห้ามการตีความ กติกาในอันที่จะไปจำกัดสิทธิ และเสรีภาพอื่น ๆ เนื่องจากการยอมรับในศักดิ์ศรีแต่กำเนิด และสิทธิ ของมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และไม่อาจเพิกถอนได้นั้น เป็นรากฐานของเสรีภาพ และความยุติธรรม

หลังจากปญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม¹⁶ ประกาศใช้อย่างมี นัยสำคัญภายใต้ระบบโลกาภิวัตน์ที่มีความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนในประเทศที่พัฒนาแล้วกับ ประเทศที่กำลังพัฒนาจึงได้มีการประกาศปญญาสิทธิในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมืองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้รายละเอียดการประกันสิทธิของ บุคคลที่ตกอยู่ภายใต้กระแสพัฒนาแบบโลกาภิวัตน์ของความสัมพันธ์ข้ามรัฐ และการประกันสิทธิ ในกระบวนการพัฒนาของรัฐเพื่อให้สนองต่อการคุ้มครองสิทธิอย่างเหมาะสมในภาวะที่อำนาจของ บังเอิญชนมีน้อย เมื่อต้องเผชิญกับอำนาจรัฐที่ผูกขาดอำนาจในการกำหนดนโยบายพัฒนาโดยมี จุดเน้นดังต่อไปนี้

การพัฒนาคือกระบวนการรอบด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองซึ่งมุ่ง ยกระดับความผาสุกของประชากรทั้งมวลและปัจเจกชนทั้งมวลบนพื้นฐานที่พวกเขามีความ กระจือรือร้น เสรีและมีความหมายในการพัฒนารวมทั้งในการกระจายอย่างเป็นธรรมแห่ง ผลประโยชน์จากการพัฒนา นอกจากสาเหตุในประการอื่นแล้ว การปฏิเสธสิทธิทางแพ่ง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ยังเป็นสาเหตุอีกประการหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดอุปสรรคร้ายแรง และ ต่อการบรรลุชีวิตที่สมบูรณ์ของมวลมนุษย์และบรรดาประชาชน และพิจารณาว่าสิทธิมนุษยชนและ เสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งมวลแบ่งแยกไม่ได้และพึ่งพากันและกัน และว่าเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเป็น การสมควรเช่นกันที่จะต้องพิจารณาอย่างตั้งใจและเร่งด่วน ยอมรับว่าคนเป็นประเด็นศูนย์กลางใน กระบวนการพัฒนา และว่า ด้วยเหตุเช่นนั้น นโยบายการพัฒนา จึงควรกำหนดว่า มนุษย์คือผู้มีฐานะ หลักในการเป็นผู้เข้าร่วมและผู้รับประโยชน์จากการพัฒนา และยอมรับว่ารัฐเป็นผู้รับผิดชอบขั้นต้น ในการสร้างเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาของบรรดาประชาชนและบรรดาปัจเจกชนของรัฐนั้น

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108-109.

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนา¹⁷ ประกอบด้วยบทบัญญัติ 10 ข้อโดยจะกล่าวถึงบางส่วนที่มีสาระสำคัญและเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ดังนี้

ข้อ 1

1. สิทธิในการพัฒนาเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่งซึ่งไม่อาจพรากไอน ซึ่งโดยอาศัยเหตุนี้คนทุกคนและประชาชนทั้งมวล จึงชอบจะเข้าร่วมมีบทบาทและชอบจะได้รับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง อันจะทำให้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งมวลเกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มเปี่ยม

2. สิทธิมนุษยชนในการพัฒนา ยังหมายถึง การเกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มเปี่ยมแห่งสิทธิของบรรดาประชาชนในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ซึ่งรวมถึงการใช้สิทธิที่ไม่อาจพรากไอนของพวกเขาเต็มที่ตามอธิปไตยเหนือความมั่งคั่ง และทรัพยากรธรรมชาติทั้งมวลของพวกเขา ทั้งนี้ โดยขึ้นกับบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในกติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทั้ง 2 ฉบับ

ข้อ 2

1. คนเป็นประเด็นศูนย์กลางในการพัฒนาและควรเป็นผู้เข้าร่วมที่กระตือรือร้นและผู้รับประโยชน์จากสิทธิในการพัฒนา

2. มนุษยชนทั้งมวล โดยเอกเทศและร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนา ทั้งนี้ โดยพิจารณาจากความจำเป็นในการต้องให้ความเคารพเต็มที่ต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของพวกเขาและต่อหน้าที่ของพวกเขาต่อชุมชน ซึ่งเพียงประการนี้ ย่อมเป็นประกันการบรรลุความเป็นมนุษย์ที่เสรีและสมบูรณ์ และดังนั้น มนุษย์ทั้งมวลควรส่งเสริมและคุ้มครองระเบียบที่เหมาะสมทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ เพื่อการพัฒนา

3. รัฐทั้งมวล มีสิทธิและหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาแห่งชาติอันเหมาะสม ซึ่งมีความสม่ำเสมอในการมุ่งยกระดับความผาสุกของประชากรทั้งมวลและปัจเจกชนทั้งมวล บนพื้นฐานที่พวกเขามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น เสรี และมีความหมายในการพัฒนา รวมทั้งในการกระจายอย่างเป็นธรรมแห่งผลประโยชน์จากการพัฒนา

ข้อ 8

1. รัฐทั้งมวล ควรดำเนินมาตรการที่จำเป็นทั้งมวลในระดับประเทศ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลแก่สิทธิในการพัฒนา และนอกจากมาตรการในด้านอื่นแล้ว ยังต้องให้ประกันความเสมอภาคแห่งโอกาสเพื่อทุกคนจะสามารถเข้าถึงทรัพยากรพื้นฐาน การศึกษา บริการสาธารณสุข อาหาร ที่อยู่อาศัย การจ้างงาน และการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม นอกจากนี้ รัฐควรดำเนินมาตรการที่มี

¹⁷ เพิ่งอ้าง.

ประสิทธิผลเพื่อให้ประกันว่า สตรีจะมีบทบาทในกระบวนการพัฒนา และรัฐควรดำเนินการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสมเพื่อขจัดความไม่เป็นธรรมทางสังคมทั้งมวล

2. รัฐทั้งมวล ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกด้าน ในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและในการให้เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มเปี่ยมในสิทธิมนุษยชนทั้งมวล

ข้อ 9

1. สิทธิในการพัฒนาทุกประการ ตามที่ระบุไว้ในปฏิญญาปัจจุบัน แบ่งแยกไม่ได้และพึ่งพากันและกัน ด้วยเหตุนี้ สิทธิในการพัฒนาแต่ละประการจึงควรได้รับการพิจารณาในบริบทรวม

2. ไม่มีข้อความใดในปฏิญญาปัจจุบัน อาจถูกตีความขัดกับความมุ่งประสงค์และหลักการสหประชาชาติ หรืออาจถูกตีความว่า รัฐ กลุ่มชน หรือบุคคลใด มีสิทธิที่จะประกอบกิจกรรม หรือกระทำการใดๆ อันมุ่งต่อการทำลายบรรดาสิทธิที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและในกติการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ทั้ง 2 ฉบับ

ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิในการพัฒนามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ของมวลมนุษยชนอันจะทำให้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งมวล เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มเปี่ยม มุ่งยกระดับความผาสุกของประชากรทั้งมวลและปัจเจกชนทั้งมวล บนพื้นฐานที่พวกเขามีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น เสรี และมีความหมายในการพัฒนา รวมทั้งในการกระจายอย่างเป็นธรรมแห่งผลประโยชน์จากการพัฒนาโอกาสเพื่อทุกคนจะสามารถเข้าถึงการจ้างงาน และการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

2.1.1 สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และ ฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2550

สำหรับประเทศไทยเองก็ได้ลงนามในสมัชชาสหประชาชาติ¹⁸ และให้สัตยาบัน และความสำคัญแก่เอกสารสำคัญ 3 ฉบับ ขององค์การสหประชาชาติ เช่น 1.) การเข้าเป็นภาคีข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่สหประชาชาติได้จัดทำขึ้น 2.) การนำหลักการแห่งปฏิญญามาบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญให้มากที่สุด การจัดตั้งกลไกเพื่อส่งเสริม และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรงตามหลักการที่สหประชาชาติได้กำหนดไว้ เช่น ศาลปกครอง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นต้น ฯลฯ และ 3.) อนุสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อรับรองให้ประกาศใช้ปฏิญญาสากลเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2491 ดังนั้นรัฐบาลไทยเองจึงมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามหลักการต่าง ๆ ที่กำหนดในเอกสารสำคัญดังกล่าว

¹⁸ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก, หน้า 135-139.

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าสหประชาชาติ เดิมสหประชาชาติใช้ชื่อเต็มในภาษาอังกฤษว่า United Nations Organization หรือ UNO แต่มักถูกเรียกว่า United Nations หรือ UN ได้ประกาศใช้ข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นจำนวนมากอันก่อให้เกิดพันธกรณีทางกฎหมายระหว่างประเทศที่จะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าว อาทิเช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของพลเมืองและการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เป็นต้น ฯลฯ เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนทุกประการ

ข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแล้วมี 7 ฉบับซึ่งจะกล่าวถึงสองฉบับที่มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้คือ

(ก) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง พ.ศ. 2509 มีผลบังคับใช้แต่วันที่ 23 มีนาคม 2510 ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2539 ซึ่งไม่ได้ทำข้อสงวน แต่ทำคำแถลงตีความเข้าใจในข้อ 1 วรรค 1 โดยตีความว่า “สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง” เป็นต้น

(ข) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม พ.ศ. 2509 ซึ่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีมีผลทางกฎหมายวันที่ 5 ธันวาคม 2543 โดยมีได้ตั้งข้อสงวน นอกจากนี้ประเทศไทยยังเป็นอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศอีกทั้งหมด 11 ฉบับ ซึ่งจะกล่าวถึงอนุสัญญาที่มีสาระสำคัญและเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้คือ อนุสัญญาฉบับที่ 88 ว่าด้วยการจัดตั้งบริการจัดงาน พ.ศ. 2491

แต่อย่างไรก็ตาม นับแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา¹⁹ พัฒนาการเรื่องดังกล่าวได้มีความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน จนมาถึง ณ ปัจจุบันนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ก็ได้สืบสานมีผลทำให้องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารยุติธรรมตื่นตัวในเรื่องการให้หลักประกันสิทธิ และเสรีภาพในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) เรื่อยมา

รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 นี้ นับว่าเป็นบทบัญญัติฉบับแรกที่ส่งเสริม และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างยิ่ง มีขอบเขตกว้างขวางทันสมัยกว่าทุกฉบับที่ผ่านมา²⁰ และอาจกล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญของหลายสิบประเทศ อาทิเช่น บทบัญญัติที่เป็นสารบัญญัติหมวด 3 ได้คุ้มครองศักดิ์ศรีของมนุษย์ (ม. 26 , 28 วรรคแรก) การห้ามเลือกปฏิบัติต่อบุคคลทุกรูปแบบ (ม.30) บทบัญญัติที่เป็น

¹⁹ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

²⁰ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมโลก, หน้า 147-151.

วิธีสารบัญญัติ หมวด 8 เช่น การจำกัดสิทธิบุคคลโดยกฎหมายจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิ และเสรีภาพนั้นมิได้ (ม. 29 วรรค 2) แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐด้านสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ เช่น “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และการบริหารกระบวนการยุติธรรม” (ม. 75) รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของบุคคล จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างรวดเร็ว และเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบงานราชการ และงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน “การส่งเสริมสิทธิของผู้ใช้แรงงาน” (ม. 86) รัฐต้องส่งเสริมให้ประชากรวัยทำงานมีงานทำ คุ้มครองแรงงานโดยเฉพาะแรงงานเด็ก และสตรี จัดระบบแรงงานสัมพันธ์การประกันสังคมรวมทั้งค่าตอบแทนแรงงานให้เป็นธรรมเป็นต้น

ขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และรวมถึงฉบับ พ.ศ. 2550 ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ก็ได้จัดให้มีมาตรการกำหนดขอบเขตการใช้สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนไว้ด้วยเพื่อมิให้มีการนำไปใช้ตามอำเภอใจและละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมตามมาไม่เกิดผลดีแก่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะคือ กรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ที่จำเป็นต้องตรวจสอบบทบัญญัติของกฎหมายเท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายลำดับใด ว่ามีความสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ซึ่งรัฐบาลไทยลงนาม และให้สัตยาบัน ตลอดจนตรวจสอบว่าบทบัญญัติต่าง ๆ เหล่านั้นสอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญหรือไม่ การตรวจสอบบทบัญญัติของกฎหมายเท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันก็เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายไทยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ซึ่งไทยมีพันธกรณีต้องปฏิบัติ และให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศอีกด้วย

ประเทศไทยนับได้ว่ามีพัฒนาการในด้านสิทธิมนุษยชนที่ค่อนข้างโดดเด่นประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศ ASEAN หากมองในภาพกว้างแล้ว พลเมืองของประเทศไทยดูเหมือนจะมีสิทธิ และเสรีภาพในการแสดงออก และการดำรงชีวิตมากพอสมควร กรณีของปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนั้น ในปัจจุบันประเทศไทยเป็นภาคีสถิติสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนซึ่งสหประชาชาติถือเป็นสนธิสัญญาหลัก จำนวน 7 ฉบับ ซึ่งข้อที่เกี่ยวกับหัวข้อวิจัยนี้มี 2 ฉบับ ดังที่ได้กล่าวไว้ก่อนแล้วนั้น คือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้การรับรองและคุ้มครอง ความเสมอภาคของประชาชน มีปรากฏอยู่ในมาตรา 30 และยืนยันด้วยรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2550 มาตราเดียวกันนี้เอง ซึ่งมีเนื้อหาอันเป็นความประสงค์เดียวกันโดยบัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน”

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยให้ความสำคัญต่อหลักการคุ้มครองสิทธิโดยได้นำหลักการแห่งปณิญาฯ มาบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ และจัดตั้งกลไกเพื่อส่งเสริม คุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยตรงตามหลักการที่สหประชาชาติได้กำหนดไว้ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นต้น ฯลฯ ทั้งนี้ถือได้ว่า เพื่อเป็นหลักในการคุ้มครองสิทธิกลุ่มบุคคลพื้นโทษ ซึ่งเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ประเทศไทยจะต้องให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิ ซึ่งยืนยันได้จากกระบวนการทะเบียนประวัติอาชญากรของประเทศไทยในปัจจุบันที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติทำหน้าที่ในการบริหารงาน โดยมีระบบกระบวนการในการบันทึกจัดเก็บข้อมูล และตรวจสอบก่อนเปิดเผยข้อมูล ซึ่งต้องได้รับการยินยอมจากเจ้าของประวัติเท่านั้นถึงจะเปิดเผยข้อมูลได้ ทั้งนี้ก็เพื่อกลุ่มบุคคลพื้นโทษจะได้รับความเป็นธรรมในทางปฏิบัติงานด้านข้อมูลประวัติ อันไม่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ และต่อภาคส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบกับมีพระราชบัญญัติล้างมลทินของไทยทั้ง 8 ฉบับ ทำให้ได้รับสิทธิ และโอกาสต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น แต่ก็มิได้ให้ความสำคัญในกระบวนการก่อนเข้าสู่การได้รับการล้างมลทิน กล่าวคือผู้กระทำความผิดทุกคนอาจมีสิทธิได้รับการล้างมลทินหากเข้ากับหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขที่พระราชบัญญัติฉบับนั้น ๆ กำหนด โดยไม่มีกระบวนการคัดเกล้าแก้ไขฟื้นฟูจิตใจ ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดในบทที่ 3 ของงานวิจัยนี้ อย่างไรก็ตามรัฐธรรมนูญลาวที่บัญญัติออกมาดูเหมือนว่าจะเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนมีโอกาสด้านการศึกษา และการทำงาน แต่ในกรณีของกลุ่มบุคคลพื้นโทษต้องถูกจำกัดสิทธิจากกฎหมาย กลายเป็นตราบาปติดตัวไปตลอดชีวิต โดยไม่ได้รับการปลดเปลื้อง ซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หากไม่มีกฎหมายออกมารองรับเช่นกฎหมายการล้างมลทิน ซึ่งจะกล่าวถึงรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

2.1.2 สิทธิมนุษยชนในประเทศลาวกับรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พ.ศ. 2546

ประเทศลาวได้เข้าร่วมให้สัตยาบันในการรับรองในปณิญาฯ สากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2538 ปณิญาฯ นี้ถือได้ว่าเป็นมาตรฐานร่วมกันโดยรัฐสมาชิกทั้งหลายต่างให้การ

รับรองปฏิญญาโดยการร่วมมือกับสหประชาชาติในการส่งเสริมการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน ซึ่งรัฐบาลลาวก็ได้ร่างรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวขึ้นมา โดยให้หลักประกันต่อสิทธิดังนี้

ในหมวดที่ II ระบอบเศรษฐกิจ และสังคม มีมาตราที่เกี่ยวข้อง 3 มาตรา ซึ่งมาตรา 21 (ใหม่) ได้กำหนดว่ารัฐต้องให้ความสำคัญแก่การพัฒนาเศรษฐกิจ อันเกี่ยวข้องกับการพัฒนา วัฒนธรรม-สังคม โดยให้บุริมสิทธิแก่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงมาตรา 22 (ใหม่) ระบุว่า ให้รัฐเอาใจใส่ดำเนินนโยบายพัฒนาการศึกษา จัดระบอบการศึกษาขั้นประถมแบบบังคับ เพื่อสร้างคนลาวให้เป็นพลเมืองดี "มีคุณสมบัติศีลธรรมปฎิวัติ"²¹ มีความรู้ และความสามารถ ให้รัฐรวมทั้งสังคมมุ่งหน้าพัฒนาการศึกษาแห่งชาติให้มีคุณภาพ สร้างโอกาส และเงื่อนไขให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่เขตห่างไกล ทุรกันดาร์ ชนเผ่า ผู้หญิง เด็ก และผู้ด้อยโอกาส ประกอบกับมาตรา 27 (ใหม่) ที่กำหนดให้รัฐ และสังคมเอาใจใส่พัฒนาฝีมือแรงงาน ยกเว้นวินัยแรงงาน ส่งเสริมวิชาชีพ และการทำงานของประชาชน ปกป้องสิทธิ และผลประโยชน์อันชอบธรรมของผู้ใช้แรงงาน

ส่วนในหมวดที่ IV สิทธิ และพันธะพื้นฐานของพลเมือง มีมาตราที่เกี่ยวข้อง 2 มาตรา ดังนี้ มาตรา 38 ให้พลเมืองลาวมีสิทธิได้รับการศึกษา رایเรียน ยกฐานะ ความก้าวหน้า และมาตรา 39 (ใหม่) ระบุว่าให้พลเมืองลาวมีสิทธิทำงานและประกอบอาชีพที่ไม่ขัดกับกฎหมาย ผู้ใช้แรงงานมีสิทธิได้รับการพักผ่อน ได้รับการรักษาในเวลาจำเป็น ได้รับการช่วยเหลือในกรณีที่หมดความสามารถใช้แรงงาน พักการในเวลาแก่เผ่า และในกรณีอื่นๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมาย

ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ต่างก็ระบุให้สนับสนุนส่งเสริมการศึกษา ฝีมือแรงงาน และการทำงานของประชาชน ประกอบอาชีพที่ไม่ขัดกับกฎหมาย ในกรณีนี้หากกลุ่มบุคคลพันโทยังถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ นานา ไปตลอดชีวิตไม่มีที่สิ้นสุด อาจทำให้พวกเขาไม่มีทางออกจนอาจต้องไปทำงานที่ผิดกฎหมาย หรือก่ออาชญากรรมเพื่อหาเงินมาประทังชีวิตของตนเองในที่สุด

จากแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นหลักการพื้นฐานที่นำมาสนับสนุนว่าเมื่อผู้กระทำความผิดได้รู้สำนึกในการกระทำของตน และได้รับโทษตามความผิดที่ได้ก่อขึ้นแล้ว ก็สมควรได้รับการปฏิบัติภายใต้หลักการที่คุ้มครองสิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้กลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้เหมือนคนทั่วไป พร้อมกับการมีสิทธิต่าง ๆ โดยไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาส

²¹ "มีคุณสมบัติศีลธรรมปฎิวัติ" หมายถึง มีศีลธรรม เพราะว่าคำว่า "ศีลธรรม" หมายความว่าความรวมถึงจรรยาบรรณ และคุณธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ที่ดี

ให้ผู้เคยกระทำความผิดนั้นได้เริ่มต้นเป็นคนดีของสังคมได้ เช่น การมีสิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิที่จะดำรงชีวิตเหมือนคนทั่ว ๆ ไป จะได้ไม่ต้องกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

2.2 ความหมาย ที่มาของแนวความคิด และทฤษฎีการลงโทษ เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

2.2.1 ความหมาย การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

อรรถพร ชูบำรุง²² ได้ให้ความหมายของการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไว้ว่า การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดคือจุดมุ่งหมายของการลงโทษเพื่อเป็นหนทางสำหรับจุดหมายในการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดต้องแก้ไขไปตามสาเหตุ ซึ่งเหตุผลสำคัญที่ต้องลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูเพราะว่าผู้กระทำความผิดมิได้เป็นโดยนิตย แต่ที่ต้องกระทำความผิดเพราะสภาพแวดล้อม ดังนั้นการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูกระทำลงไปโดยอาศัยหลักมนุษยธรรมและหลักพฤติกรรมศาสตร์เป็นที่ตั้ง และมีนักอาชญาวิทยาจากหลายสำนักก็ได้มีแนวความคิดของการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไว้ตามสมควร

2.2.2 ที่มาของแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยในยุคแรกคือสำนัก Classic ในสมัยก่อน มนุษย์ได้ทำตามอำเภอใจ ไร้ซึ่งเหตุผล มีอิสระทำอะไรก็ได้ โดยไม่มีกฎหรือข้อบังคับใด ๆ ต่อมา เบคคาเรีย²³ (Cesare Bonesana, Marchese di Beccaria, 1738-1794) จึงอยู่ในยุค Classic เป็นยุคปฏิวัติฝรั่งเศส ประชาชนเรียกร้องเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่าเทียม เบคคาเรียเป็นชาวอิตาลี ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการลงโทษไว้ในหนังสือชื่อ *Trattato dei delitti e delle pene* (Crimes and Punishments: อาชญากรรมและการลงโทษ, 1764) ว่าควรจะลดการใช้สิทธิลงโทษตามอำเภอใจไร้เหตุผล และการทรมานทั้งหลายให้น้อยลงไปกว่าที่เคยเป็น เบคคาเรียได้ยืนยันว่าบุคคลทั้งหลายที่จะเมตตาโทษหมายบทใดบทหนึ่งควรที่จะได้รับโทษเช่นเดียวกันโดยไม่ต้องคำนึงถึง อายุ จิตใจ ความมั่งคั่ง ตำแหน่ง ฐานะหรือปัจจัยอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ได้ถูกยอมรับด้วยเหตุผลว่าสิทธิของแต่ละบุคคลพึงดำรงไว้ได้ก็เพราะด้วยเหตุที่มีการปฏิบัติต่อแต่ละบุคคลเช่นเดียวกันหมด และด้วยเหตุผลที่ว่า การลงโทษจะต้องเป็นการกำหนดที่แน่นอนไว้ล่วงหน้า เพื่อที่จะสามารถนำมาซึ่งความหนักแน่นของความทุกข์ทรมานกับความสนุกสนานได้ว่าบุคคลจะเลือกทำอะไรหรือจะตัดสินใจอย่างไร จะมีความพอใจในการละเมิดกฎหมายยิ่งไปกว่าความทรมานที่จะได้รับเนื่องจากการละเมิด

²² อรรถพร ชูบำรุง, “ทฤษฎีการลงโทษ”, ทฤษฎีอาชญาวิทยา, หน้า 140-141.

²³ ไพฑูริย์ นิตติ ภักดีกุล, อาชญาวิทยา เอกสารประกอบการสอน กระบวนวิชา อาชญาวิทยา, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.,

นั้นหรือไม่ ต่อมาในช่วงปลาย ศตวรรษที่ 18 แนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษของ เบคคาเรีย ได้ถูกลดหย่อนเปลี่ยนแปลงไป โดยสำนัก Neo Classic โดยยกเว้นให้ 2 กรณีคือ เด็ก และคนบ้า ซึ่งได้ยกให้เป็นพิเศษไม่ต้องได้รับการลงโทษโดยฐานที่บุคคลเหล่านี้ไม่สามารถจะชั่งน้ำหนักได้ถึงความสนุกสนานและความทรมานได้ ดังเช่นปูลูชนทั่วๆไป

แต่สำหรับสำนักสังคมนิยม (The Socialist School, 1850) เป็นสำนักที่มีมาก่อนสำนักสำนักอิตาเลียน ซึ่งสำนักสังคมนิยมนี้เป็นสำนักของสถาบันอาชญาวิทยา เป็นแนวทางในการมองเศรษฐกิจเป็นหลัก เป็นไปตามลักษณะของสังคมที่พัฒนา (เพราะเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้คนกระทำผิด) สำนักดังกล่าวนี้มีรากฐานมาจากข้อเขียนของ คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) และ ฟรีดริค เอนเกลส์ (Friedrich Engels, 1820-1895)²⁴ ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อราวปี 1850 และเน้นหนักไปในทางด้านการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ สำนักนี้มีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมในฐานะที่เป็นเพียงผลพลอยได้จากการกระทำของสิ่งอื่นเท่านั้น นอกจากนี้สำนักสังคมนิยมยังได้ดำเนินการศึกษาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชญากรรมส่วนใหญ่โดยการใช้หลักแบบแผนทางสถิติต่าง ๆ และยังได้วางข้อกำหนดอื่นมากมายเกี่ยวกับอัตราอาชญากรรมในกลุ่มชนผู้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ผลสรุปจากการศึกษาถึงข้อเท็จจริงต่างๆของสำนักสังคมนิยมนี้ไม่แตกต่างกับผู้ที่มีความลำเอียงในความคิด ตัดสินก่อนที่เหตุการณ์จะเกิดขึ้นโดยใช้หลักการของมาร์กซ และเอนเกลส์ และเป็นผู้สนับสนุนแบบแผนสังคมนิยม อย่างไรก็ตาม สำนักนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นสถาบันที่มีหลักเกณฑ์เพราะเหตุที่เกิดขึ้นมาจากเพียงข้อสมมุติฐาน และข้อมูลที่มีเหตุมีผลในลักษณะที่ทำให้ผู้อื่นสามารถนำข้อคิดต่าง ๆ เหล่านี้ไปพิสูจน์ และหาผลสรุปเองได้ในที่สุด

ต่อมาในช่วง ศตวรรษที่ 19 มีสำนักอิตาเลียน นำโดย เซซาร์ ลอมโบรโซ (Cesare Lombroso) ชาวอิตาเลียน ผู้เป็นบิดาแห่งอาชญาวิทยาที่มีความคิดว่าการลงโทษผู้กระทำผิดตามกฎหมายอาญาควรให้เหมาะสมกับอาชญากรแต่ละราย²⁵ ลอมโบรโซกล่าวว่าเนื่องจากยังมีมนุษย์ที่เป็นอาชญากรโดยกำเนิดเกิดมาจากโครงสร้างใบหน้าส่วนกะโหลกของมนุษย์ อย่างไรก็ตามแนวคิดของลอมโบรโซได้ทำให้สังคมหันมามองในตัวมนุษย์ (ผู้กระทำผิด) ซึ่งต่างจากความคิดใน สำนัก Classic เบคคาเรีย ตามที่เน้นว่าการลงโทษต้องเหมาะสมกับอาชญากรรม โดยไม่คำนึงถึงบุคลิกภาพของผู้กระทำผิด (อาชญากร)²⁶ เพราะตามหลักจิตวิทยาแล้วมนุษย์จะควบคุมดูแลความประพฤติของ

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁵ อังแล้ว, อังณพ ชูบำรุง, “ทฤษฎีการลงโทษ”, ทฤษฎีอาชญาวิทยา, หน้า 140-141.

²⁶ อังแล้ว, ไทพีศรีนิติ กักคิกุล, อาชญาวิทยา เอกสารประกอบการสอน กระบวนวิชา อาชญาวิทยา, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.,

ตนเอง ได้มีการพิจารณาซึ่งน้ำหนักเอาไว้แล้วระหว่างความสนุกสนานและความทรمان หรือความพอใจและความเจ็บปวด การคิดล่วงหน้าถึงความสนุกสนานหรือความพอใจในการกระทำบางอย่างนั้น อาจจะสมมูลกับความทรمانหรือความเจ็บปวดจากการกระทำบางอย่างด้วยเหมือนกัน บุคคลกระทำการใดลงไปย่อมเป็นไปโดยหลักอิสระแห่งจิตใจเป็นที่ตั้ง ถ้าตนพอใจที่จะทำอะไรก็ทำไป โดยการตัดสินใจของตนเองโดยรู้ว่าจะ ผิด ถูก ชั่ว ดี สนุกสนาน ทรمان เพียงใด ตามความคิดของบุคคลาเรียนั้น การลงโทษควรจะต้องเป็นการทรمانเพียงพอที่ความเจ็บปวดนั้นจะมีเหนือความสนุกสนาน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำที่ละเมิดกฎหมาย ส่วนเฟอร์รี (Errico Ferri) ซึ่งเป็นนักอาชญาวิทยาชาวอิตาลีเช่นเดียวกัน เห็นว่าเรื่องราวทั้งหลายในสังคมทำให้คนกระทำความผิดได้เช่น ความผิดด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ด้วยเหตุและผลดังกล่าวจึงทำให้สำนักปฏิฐานนิยม (Positivist) ให้ความสำคัญกับแนวคิดของ เฟอร์รี พัฒนาการของแนวความคิดการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู จึงได้พัฒนามาจาก สำนักปฏิฐานนิยม²⁷ ที่เชื่อเรื่องเจตจำนงกำหนด หมายถึงการกระทำผิดเกิดจากปัจจัยต่างๆ กดดันทำให้ผู้กระทำความผิดไม่มีทางเลือกจึงทำผิด การแก้ไขฟื้นฟูและบำบัดจะพิจารณาจากสาเหตุที่ทำให้เกิดกระบวนการกระทำความผิด และแก้ไขสิ่งที่ป็นต้นเหตุของปัญหา การแก้ไขฟื้นฟูและการบำบัดเน้นการปฏิบัติ โดยยึดผู้กระทำความผิดเป็นศูนย์กลาง (offender-center) ระยะเวลาการจำคุกขึ้นอยู่กับปรับตัวของผู้กระทำความผิด เป็นการยืดหยุ่น ผู้กระทำความผิดที่ฆ่าคน ถ้าสำนึกผิดและมีพฤติกรรมดีตามที่สังคมปรารถนา และมีแนวโน้มว่าจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก (recidivist) อาจได้รับการปล่อยตัวก่อนผู้กระทำความผิดลักทรัพย์ซ้ำซากได้

2.2.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

ในสาขาวิชากฎหมายอาญาเป็นที่ยอมรับแล้วว่า ในประมวลกฎหมายอาญาสมัยใหม่นั้นแบบแผนของการลงโทษ หรือคำขู่ว่าจะลงโทษและตัวโทษนั้นเองเปรียบเสมือนแรงกระตุ้นให้สมาชิกของสังคมนั้น ๆ ประพฤติปฏิบัติต่อสังคมในวิถีทางที่กำหนดไว้ และวิถีทางของสังคมนี้ผู้ร่างกฎหมายได้กล่าวเอาไว้ว่าเป็นที่แจ้งชัดในบทบัญญัติทั่วไปของประมวลกฎหมายอาญา²⁸ และในขณะเดียวกันประมวลกฎหมายอาญาในสมัยใหม่ก็มักจะชี้ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของประมวล

²⁷ สกานต์ ตามไท , การคุมประพฤติผู้ได้รับพักการลงโทษ: เอกสารเกี่ยวกับการคุมประพฤติ, (กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์, 2525) , หน้า 88.

²⁸ Mueller, G.O.W. "The German Draft Criminal Code 1960- An Evaluation in Terms of American Criminal Law". U. III. L. For 30. (1961).

กฎหมายอาญานั้น ๆ ว่ามีวัตถุประสงค์อย่างไร พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงวิธีการและทฤษฎีที่รองรับวิธีการนั้น ๆ ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวให้เป็นที่รู้กันโดยทั่วไป

โดยทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory)²⁹ เกิดขึ้นมาในยุคที่มีการตื่นตัวทางวิทยาศาสตร์ มีการศึกษาค้นคว้าโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ที่เรียกว่า ปฏิฐานนิยม (Positivist) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ปฏิฐานนิยม ใช้วิธีการศึกษาเชิงประจักษ์ (Empirical method) ที่ได้จากการสังเกต การทดลอง นักอาชญาวิทยากลุ่มนี้ นำโดย ลอมโบรโซ (Lombroso) และ กาโรฟาโล (Garofalo) และเฟอร์รี (Ferri) นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี เห็นว่าการศึกษาเรื่องอาชญากรรมและการกระทำผิด ควรใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษา โดยมุ่งเน้นการศึกษาเป็นรายบุคคล เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งอาชญากรรม และนำผลที่ได้มาใช้ในการแก้ไขการกระทำผิด รวมทั้งควรปรับปรุงวิธีการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิด

ตามทฤษฎีนี้เห็นว่า การลงโทษควรมีเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ให้กลับตัวเป็นคนดี เพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดกลับมากระทำผิดซ้ำ รวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ จึงต้องมีการให้การเรียนรู้ การอบรมให้เพียงพอที่เขาจะใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เช่น การฝึกอาชีพ รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำผิดไม่รู้สึกมีปมด้อยจากการที่ได้รับการลงโทษไปแล้ว ซึ่งอาจจะเป็นการล้างมลทินแก่ตัวนักโทษ ทั้งนี้ยังเป็นวิธีการที่พิสูจน์แล้วว่า จะช่วยคุ้มครองสังคมในระยะยาวได้ดีกว่าวิธีอื่น ๆ³⁰ ซึ่งจะทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อไปอีกด้วย ดังนั้นหากสังคมยังยึดถือเอาแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ตัดสินว่าบุคคลพ้นโทษและผู้ที่เคยกระทำผิดวินัย ยังมีความประพฤติเสื่อมเสียอยู่และต้องห้ามหรือขาดคุณสมบัติในการเข้าทำงานหรือกลับเข้ารับราชการ ย่อมทำให้การฟื้นฟูความประพฤติเพื่อกลับสู่สังคมที่กล่าวมาย่อมสูญเปล่า

อย่างไรก็ตามเหตุผลของการลงโทษโดยทั่วไปก็เพื่อให้ผู้กระทำผิดความผิดหวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีก โดยในปัจจุบันจะเน้นในส่วนวิธีการปรับปรุงผู้ต้องโทษในระหว่างคุมขังมากกว่า เพื่อเป็นการฝึกอาชีพให้ผู้ต้องโทษนำไปใช้เป็นประโยชน์เมื่อพ้นโทษแล้ว การให้การศึกษแก่ผู้ต้องโทษเป็นส่วนหนึ่งในการเพิ่มความสามารถของผู้ต้องโทษในอันจะหาเลี้ยงชีพโดยสุจริตเมื่อพ้นโทษไปแล้ว การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา โดยให้ผู้ต้องโทษเกิดความรู้สึกรับผิดชอบในตัวเองว่าการกระทำผิดเป็นสิ่งไม่ดี ไม่ควรปฏิบัติ และการให้ความช่วยเหลือหลังจากพ้นโทษแล้ว ผู้

²⁹ ธีรฐวัฒน์ สุทธิโชติน, **ทฤษฎีการลงโทษ** หน้าที่ 6, มหาวิทยาลัยเปิดสุโขทัยธรรมาราช, หน้า 31-32, www.stou.ac.th/Schools/Slw/upload/41716_6.pdf, November 7, 2012, 12:00.

³⁰ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, **ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549) หน้า 56-57.

ที่พื้นโทสมาใหม่ ๆ ย่อมต้องการคำแนะนำในการดำเนินชีวิตและความช่วยเหลือในการหาอาชีพ และที่สำคัญก็คือต้องการทรัพย์เพื่อที่จะจับจ่ายก่อนที่จะมีงานทำและรายได้

กล่าวโดยสรุป การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด เป็นการให้โอกาสคนที่ทำผิดได้กลับตัวไม่ถลำตัวไปมากกว่าที่เป็นอยู่ จึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการจัดเถลาทางสังคมในทางที่เหมาะสม การให้การศึกษา การอบรมทางศาสนา การสันตนาการ และการรักษาทางการแพทย์ รวมถึงการเยียวยาทางจิตวิทยา การบริการทางสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น การแก้ไขฟื้นฟู และบำบัดตามทีกล่าวมาข้างต้นถ้าปฏิบัติได้จริงมีคุณภาพ ผู้กระทำผิดอาจจะสามารถกลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้ แนวคิดในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสผู้กระทำผิดที่จะให้เขากลับตัวกลับใจ และไม่เป็นการทำลายอนาคตที่เหลือให้กลับสู่สังคมได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น³¹ ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของประเทศลาว มีศูนย์บำบัดยาเสพติดที่ ศูนย์บำบัดสมสง่า อำเภอไซเสดถา นครหลวงเวียงจันทน์ จึงเห็นได้ว่า แนวความคิดในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้พัฒนาเรื่อยมา จนกระทั่งมีการนำมาใช้ปฏิบัติกับผู้กระทำผิดที่ถูกศาลพิพากษาแล้วทั้งในแง่การใช้เรือนจำก็อาศัยการใช้เทคนิคต่างๆ ให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นพลเมืองดีได้ เช่น การให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพ การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การบำบัดทางจิตวิทยา การบำบัดทางแพทย์ การให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆ ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดนั้นทำทั้งแบบรายบุคคล และเป็นกลุ่มบุคคล ส่วนการใช้ชุมชนก็พัฒนามาเป็นการคุมประพฤติ การพักการลงโทษ เป็นต้น

ในท้ายที่สุดจึงได้มีการนำแนวคิดและทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดมาใช้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละรัฐ ทั้งนี้ เพื่อให้การลงโทษมีประสิทธิภาพ ในแง่ของการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด และเพื่อให้ผู้กระทำผิดสามารถแก้ไขปรับปรุงตัวเองได้ และไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เป็นทฤษฎีเกิดขึ้นมาพร้อมกับ ความเจริญก้าวหน้าของการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ ที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผล เน้นการศึกษาเชิงประจักษ์ มีการนำความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์มาใช้ มีการนำวิธีการศึกษาแบบเชิงประจักษ์นิยม (Empirical Method) มาใช้ในวงการนิติศาสตร์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุแห่งการกระทำความผิด โดยศึกษาวิเคราะห์และเก็บข้อมูลด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ได้ใช้เพียงการใช้เหตุผลทางตรรกวิทยา (Rational) การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู มีวัตถุประสงค์ดังนี้

³¹ อ่างแล้ว, อังณพ ชูบำรุง, “ทฤษฎีการลงโทษ”, ทฤษฎีอาชญาวิทยา, หน้า 140.

ก) มุ่งที่จะศึกษาทำความเข้าใจสาเหตุแห่งการกระทำผิด โดยเน้นตัวบุคคลผู้กระทำผิด และสภาพแวดล้อม

ข) เพื่อที่จะหาทางแก้ไขผู้กระทำผิด มากกว่าที่จะลงโทษ

ค) การทำให้ผู้กระทำผิดกลับไปสู่สังคมของตนเองได้ และมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างเป็นปกติสุข ทฤษฎีนี้จึงเรียกว่า “ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู” (Rehabilitative Theory)

วัตถุประสงค์ของการลงโทษมิได้ยึดหลักในการปฏิบัติต่อนักโทษโดยเน้นการลงโทษเพียงอย่างเดียว แต่ได้เน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดโดยมีนโยบายในการปรุงแต่งแก้ไขนิสัยและความประพฤติของนักโทษให้กลับตัวเป็นคนดี เป็นผู้เคารพกฎหมาย และเป็นพลเมืองดี ซึ่งอาจสรุปบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้ดังนี้³²

- ลงโทษผู้กระทำผิดตามคำพิพากษาของศาล โดยควบคุมกักขังผู้กระทำผิดเหล่านั้นไว้ เพื่อแยกตัวออกมาจากสังคมเสียชั่วระยะเวลาหนึ่ง

- ให้การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในทางปรุงแต่ง แก้ไข ทั้งร่างกายและจิตใจด้วยการฝึกอบรมทางศีลธรรม วัฒนธรรม การศึกษาสามัญ และการฝึกวิชาชีพ เพื่อแก้ไขปรุงแต่งนิสัยและความประพฤติของผู้กระทำผิดให้กลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดีต่อไป

- ให้การสงเคราะห์แก่ผู้กระทำผิด ทั้งในขณะที่ต้องโทษและพ้นโทษแล้ว

สรุปได้ว่า การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู มีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือ เพื่อเป็นการฟื้นฟูแก้ไขตัวผู้กระทำผิดให้กลับตัวเป็นคนดี และพยายามหาทางให้ผู้ที่ได้กระทำผิดมาแล้วเกิดความประสงค์ที่จะยับยั้งไม่กระทำผิดซ้ำอีก แล้วจะต้องทำให้ผู้นั้นเกิดความสามารถที่จะยับยั้งเช่นนั้นด้วย รวมทั้งการพยายามทำให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมของตนเอง สามารถใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

จากการศึกษาทฤษฎีการลงโทษสมัยดั้งเดิมนั้น ปัจจัยของการลงโทษคือให้สาสมกับการกระทำผิดของผู้ต้องโทษ โดยใช้วิธีการที่รุนแรง แต่ต่อมาวัตถุประสงค์ของการลงโทษเปลี่ยนแปลงไป จะมุ่งเน้นที่การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดมากกว่าการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างรุนแรง ทั้งนี้เนื่องจากทฤษฎีลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูมีความคิดว่า การลงโทษอย่างรุนแรงไม่สามารถยับยั้งผู้กระทำผิดไม่ให้หวนกลับไปกระทำความผิดอีกได้ การแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดต่างหากที่จะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ เพราะน่าจะเป็นวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมกับผู้กระทำผิดได้มากกว่า

³² อุตสาหกรรม โคมลปานิคม, "วิวัฒนาการของการราชทัณฑ์และการอบรมผู้ต้องขังในประเทศไทย," วารสารราชทัณฑ์ 15 (พฤษภาคม - มิถุนายน : 2510), หน้า 13 - 23.

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนี้เห็นว่าเป็นความสอดคล้องกับการล้างมลทินเนื่องจากทฤษฎีนี้มีความเป็นมนุษยธรรมมากที่สุดซึ่งเป็นการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดประสบกับสิ่งที่จะทำให้ลายคุณลักษณะประจำตัว ถ้าหากผู้กระทำความผิดมีโอกาสได้เกิดความรู้สึกที่จะยับยั้งไม่กระทำความผิดซ้ำอีก แล้วจะต้องทำให้ผู้นั้นเกิดความสามารถที่จะยับยั้งเช่นนั้น ด้วยการลงโทษมีแนวโน้มที่จะปรับปรุงผู้กระทำความผิด และอาจแก้ไขฟื้นฟูได้สำเร็จ เพราะว่าทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนี้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการล้างมลทินให้แก่บุคคลพ้นโทษเพื่อให้เขาเหล่านั้นกลับมาใช้ชีวิต และมีโอกาสเช่นเดียวกับผู้บริสุทธิ์ทั่วไป

โดยผู้ให้คำจำกัดความในเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดเป็นท่านแรก คือ นักวิชาการชาวอเมริกันชื่อ ศาสตราจารย์เอเลน³³ ซึ่งพอที่จะสรุปหลักการได้ว่าทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนี้เป็นการรวมเอาแนวคิดหลายแนว ความคิดไว้ด้วยกัน แต่มีสิ่งที่เห็นพ้องกันว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้น เป็นผลของเหตุที่สืบเนื่องมาจากอดีต เหตุเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของสภาพทางธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยประการนี้จึงเป็นหน้าที่ของนักวิทยาศาสตร์ที่จะต้องค้นคว้าหาคำอธิบายว่า เหตุผลเหล่านี้มีความเป็นมาอย่างไร ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาถึงพฤติกรรมอันสืบเนื่องมาจากอดีตนี้จะทำให้มนุษย์สามารถใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ได้ และที่เห็นเป็นลักษณะเด่นชัดของทฤษฎีนี้ก็คือ วิธีการทั้งหลายที่จะนำมาใช้ปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษนี้ จะต้องมิสภาพเป็นตัวบั่นทอน ตัดโอกาสหรือจำกัดความสามารถในการกระทำความผิด วิธีการเหล่านี้จะต้องเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของผู้ต้องโทษเพื่อความสุข ความพึงพอใจของผู้นั้น และเพื่อป้องกันสังคมจากอาชญากรรมอันจะพึงมีขึ้น³⁴

2.2.4 การป้องกันอาชญากรรมกับอาชญาวิทยา³⁵

อาชญาวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุของอาชญากรรม สภาพทางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมอาชญากรและวิธีการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม ซึ่งในระยะแรกมีความขัดแย้งกับการตอบสนองของสังคมอย่างมาก การศึกษาอาชญาวิทยานั้นมีสำนักคิดหลายสำนักแต่ละสำนักต่างก็พยายามเสนอแนวคิดและข้อสรุปของอาชญากรรมซึ่งสำนักคิดที่สำคัญที่จะกล่าวถึงได้แก่สำนัก

³³ Francis A. Allen, "Criminal Justice Legal Values and Rehabilitative Ideal" 50 J. Crim. L. & Criminology, p. 226, (1959-1960).

³⁴ Ibid, p 226.

³⁵ สุดสงวน สุธีสร, "อาชญาวิทยาฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2" แก้ไขปรับปรุง (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 103.

อาชญาวิทยาปฏิฐานนิยม ซึ่งในช่วงปี ค.ศ. 1800 ได้เกิดการเปลี่ยนแนวความคิดทางอาชญาวิทยา ซึ่งแต่เดิมเชื่อว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่สามารถใช้ในการข่มขู่ ยับยั้งพฤติกรรมการกระทำความผิดได้ เพราะในกฎหมายได้มีการระบุถึงพฤติกรรมที่ไม่สามารถกระทำได้และกำหนดบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นจึงมุ่งให้ความสำคัญในการตีความตามกฎหมายเป็นไปอย่างเคร่งครัด แต่สำนักปฏิฐานนิยมมิได้คิดเช่นนั้นแต่ได้นำปัญหาเรื่องการรับผิดหรือการรับผิดชอบต่อพฤติกรรมอาชญากรรมที่เกิดขึ้นมาประกอบกับสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการพิจารณาโทษด้วยและสำนักปฏิฐานนิยมยังมีความคิดว่า การลงโทษมิได้ทำให้อาชญากรรมลดลงแต่อย่างใดแต่สำนักนี้จะกล่าวและให้ความสำคัญต่อผู้กระทำความผิดคือการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นคนดีกลับคืนสู่สังคม เพราะมีความเชื่อว่าคนกระทำความผิดต้องมีสาเหตุจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆกดดันให้คนกระทำความผิด สำนักนี้ได้มีปรัชญาในการปฏิบัติต่อบุคคลที่กระทำความผิดอันเป็นความสอดคล้องที่ได้ก่อตั้งศาลเยาวชนในการตัดสินคดีของเด็กและเยาวชนซึ่งเกิดจากความเชื่อที่ว่าเด็กยังขาดความรู้ความเท่าทัน ความรับผิดชอบ การเข้าใจในเหตุผล ในด้านการป้องกันอาชญากรรมสำนักนี้มองว่าการแก้ไขพฤติกรรมอาชญากรให้กลับตัวเป็นคนดี ยอมรับและสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์สังคมเหมือนคนปกติทั่วไปและไม่หวนไปกระทำความผิดอีกก็เท่ากับว่าเป็นการป้องกันสังคมจากอาชญากรรม

การป้องกันอาชญากรรมไม่อาจพึ่งการคุ้มครองภาครัฐได้เพียงอย่างเดียว³⁶ คนทุกคนในสังคมควรจะมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม ชุมชนต้องมีบทบาทและความเข้มแข็งมากขึ้น ศีลธรรมประจำใจควรมีบทบาทในการยับยั้งการกระทำความผิด ประการสำคัญควรปลูกความรู้สึกรับผิดต่อการกระทำความผิด เมื่อผู้กระทำความผิดสำนึกตัวและละอายต่อการกระทำความผิดแล้วสังคมควรให้ออกาสบุคคลนั้นกลับคืนสู่สังคมอีกครั้ง ตามแนวคิดของ จอห์น เบรธเวท (John Braithwaite) ทฤษฎีการกลับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอีกครั้งถ้าสำนึกถึงความผิดและการละอายใจเพราะถ้าสังคมใช้วิธีการตราหน้าบุคคลนี้ก็จะยิ่งห่างจากสังคมมากขึ้น จะมีพฤติกรรมที่เป็นปรปักษ์ต่อสังคม จะหาโอกาสทำร้ายคนในสังคมตลอดเวลา ดังนั้นถ้าผู้กระทำความผิดสำนึกผิด สังคมควรให้อภัย ขณะเดียวกันต้องรณรงค์ให้คนในสังคมรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน กระบวนการขัดเกลาทางสังคมต้องมีประสิทธิภาพ ศีลธรรมวัฒนธรรมต้องอยู่ในจิตสำนึกของตนการป้องกันอาชญากรรมในรูปแบบนี้จะเป็นการป้องกันอาชญากรรมได้ดีที่สุดและสามารถลดอัตราการเกิดอาชญากรรมได้ด้วย

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 118.

โดยทั่วไปแล้วนักอาชญาวิทยาจะมุ่งศึกษาเกี่ยวกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของอาชญากรรมและเสนอแนะนโยบายในการป้องกันอาชญากรรมตลอดจนวิธีการดำเนินการกับผู้กระทำผิดเพื่อให้ประชาชนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข

การป้องกันอาชญากรรมโดยการสร้างอาชีพหรือเปิดโอกาสให้คนมีงานทำ³⁷ ซึ่งปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมอาชญากรรม คือความยากจน แต่ความยากจนไม่ได้ทำให้เกิดอาชญากรรมโดยตรง สภาพแวดล้อมและความกดดันทางสังคมที่มาพร้อมกับความยากจนเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลประกอบอาชญากรรม ดังนั้นนักอาชญาวิทยาหลายท่านเห็นว่าการที่บุคคลมีอาชีพที่มั่นคงจะลดปัญหาอาชญากรรมของสังคมลงได้เนื่องจากการมีหน้าที่การงานเสมือนเป็นภูมิคุ้มกันมิให้บุคคลมีพฤติกรรมอาชญากรรม ซึ่งทฤษฎีควบคุมทางสังคมเชื่อว่าหน้าที่การงานก็คือนักบุคคลมีความผูกพันกับสถาบันทางสังคมและมีกิจกรรมรวมในสังคมทำให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวมิให้บุคคลไปประกอบอาชญากรรม นโยบายที่น่าจะมีผลต่อการลดอาชญากรรมได้ควรเริ่มต้นที่การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ เมื่อให้โอกาสดังกล่าวแก่ประชาชนพวกเขาก็จะดูแลตนเองได้ ประชาชนจะทำงาน แต่งงาน และมีครอบครัวและบุตร ตามมาด้วยการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ครอบครัวและอนาคตแก่สมาชิกครอบครัวซึ่งเป็นความฝันหรือความคาดหวังของคนในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นการมีอาชีพที่มั่นคง ครอบครัวที่อบอุ่น บุตรได้รับการศึกษาที่ดีจะเป็นปรากฏการณ์ของสังคมที่ปลอดภัยและมีอาชญากรรมต่ำ ตัวอย่างเช่นประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์หรือ นอร์เวย์ เป็นต้น

กระบวนการยุติธรรมของประเทศญี่ปุ่นและนอร์เวย์³⁸ ตลอดจนประชาชนในประเทศนี้มีแนวความคิดการประณามพฤติกรรมอาชญากรรม แต่ให้อภัยแก่ตัวบุคคลเมื่อคนกระทำความผิดกฎหมายและได้รับโทษแล้วก็จะได้รับการให้อภัยและยังได้รับการต้อนรับให้กลับเข้าสู่สังคมเหมือนเดิม ซึ่งแนวความคิดนี้จำเป็นต้องเริ่มมาจากบุคคลผู้ใกล้ชิดกับผู้กระทำผิดก่อน แนวความคิดนี้ได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีการตีตราซึ่งนับวันจะได้รับการยอมรับจากนักบริหารงานยุติธรรมนานาประเทศและได้มีการพัฒนาแนวคิดแตกแยกออกไปต่างกัน เช่น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกนอกระบบซึ่งต่างก็มีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษแต่ป้องกันมิให้บุคคลต้องมิมลทินติดตัวหากกระทำความผิดและมีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีต่อไป

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 139.

2.3 แนวความคิดการล้างมลทิน

2.3.1 ที่มาของแนวความคิดการล้างมลทิน

การล้างมลทินมีความคิดมาจากหลักที่ว่าไม่เป็นการยุติธรรมที่ยังคงตัดสินฐานะพลเมืองแก่บุคคลที่ได้รับโทษคดีใช้การกระทำของเขาแล้ว แต่ควรที่จะปฏิบัติต่อเขาเสมือนเขาเป็นผู้กระทำผิดที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้วเพื่อให้เขาสามารถกลับเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ในสังคมนั้นได้ ดังนั้นเมื่อมีการรับโทษแล้ว เครื่องหมายหรือตราบาปที่เกิดจากการกระทำความผิดก็ควรจะถูกลบล้างไปด้วยเนื่องจากโทษแก่บุคคลใดต้องมีวันสิ้นสุดโดยแท้จริง เพราะไม่เป็นการยุติธรรมที่จะยังคงไปจำกัดสิทธิของเขา อันเนื่องมาจากการลงโทษคงเป็นตราบาปหรือรอยมลทินเป็นที่ทนทุกข์แก่เขาตลอดไป ประกอบกับความถูกต้องชอบธรรมหากผู้กระทำผิดที่ได้รับการลงโทษแล้วไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก เขาควรจะได้รับ การปลดเปลื้องจากความทุกข์ความลำบากของโทษที่ได้รับมาแล้วทั้งปวง

ดังนั้น การคงไว้ซึ่งตราบาปหรือรอยมลทินซึ่งเป็นสิ่งกีดขวางจิตใจของบุคคลพ้นโทษจึงไม่เป็นการปลดเปลื้องความทุกข์ของโทษอย่างแท้จริงอันนำไปสู่การถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ นานา³⁹ เพราะการที่สังคมกำหนดศีตรา หรือกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมเป็นการกระทำผิด จะเปรียบเสมือนตราบาปหรือรอยมลทินที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลนั้นให้กระทำผิดตามตราบาปหรือรอยมลทินที่ได้รับจากสังคม

2.3.2 ความหมายโดยทั่วไปของการล้างมลทิน

- ความหมายของการล้างมลทิน (คืนสิทธิ) ของประเทศลาวในอดีต ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 725 และ 726 ของกฎหมายพระราชอาณาจักรลาว โดยบัญญัติไว้ว่า บุคคลที่ได้รับการคืนสิทธิ (ล้างมลทิน) จะเปรียบเสมือนบุคคลทั่วไปที่ไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน โดยเขาจะได้อยู่ภายใต้การคุ้มครองอาชญากรรมใน "ใบแจ้งโทษ" และทำให้สิทธิต่างๆ ที่หมดไปเนื่องจากการถูกลงโทษนั้นกลับคืนมา

- ความหมายของการล้างมลทินในประเทศไทย มีหลายความหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพระราชบัญญัติล้างมลทินแต่ละฉบับตราขึ้นมาเป็นครั้งคราวเฉพาะในช่วงโอกาสสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายที่ตราออกมาในช่วงเวลาที่แตกต่างกันนั้น ส่งผลให้พระราชบัญญัติล้างมลทินของไทยแต่ละฉบับ มีหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขในการล้างมลทินที่แตกต่างกัน ดังนั้นผลที่ผู้กระทำผิดจะได้รับจากการล้างมลทินนั้นก็มีความแตกต่างกันเช่นกัน

³⁹ สันชาติ อุปนันท, "การจำกัดสิทธิของผู้ที่เคยได้รับการล้างมลทินเนื่องจากการกระทำผิดทางอาญาหรือวินัย", วิทยานพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 2551, หน้า 16 - 17.

ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติล้างมลทินบางฉบับก็ให้ล้างทั้งความผิด และประวัติในทะเบียนประวัติอาชญากร แต่บางฉบับก็ให้ล้างแค่ความผิด แต่ให้คงไว้ซึ่งประวัติในทะเบียนประวัติอาชญากรเป็นต้น โดยรายละเอียดจะได้นำมาศึกษาในบทที่ 3 ของงานวิจัยฉบับนี้

- ความหมายของการล้างมลทินในประเทศฝรั่งเศส La Réhabilitation ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 799 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาว่า การล้างมลทินจะทำให้คำพิพากษาลงโทษถูกลบล้างไป ซึ่งมีผลทำให้ผู้กระทำความผิดที่ได้รับการล้างมลทินเปรียบเสมือนบุคคลที่ไม่เคยต้องคำพิพากษาลงโทษมาก่อน การล้างมลทินมีผลต่อทะเบียนประวัติอาชญากรของผู้กระทำความผิด เนื่องจากเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาล้างมลทินให้แก่ผู้กระทำความผิดแล้ว ก็จะมีการนำคำพิพากษาดังกล่าวไปบันทึกลงในทะเบียนประวัติอาชญากร อันมีผลทำให้ทะเบียนประวัติอาชญากรของผู้กระทำความผิดปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับการล้างมลทิน

- ความหมายของการล้างมลทินในภาษาอังกฤษ Rehabilitation คือการนำกลับคืนมาซึ่งสิทธิ และทรัพย์สิน รวมทั้งเกียรติยศ ชื่อเสียงคืนมา การรักษาเยียวยาทางจิต และการให้การฝึกอบรมวิชาชีพที่เป็นประโยชน์แก่คนพิการ และคนด้อยโอกาส

- อย่างไรก็ตาม ความเห็นของ สันยุตติ อุปนันชัย กล่าวไว้ว่าการล้างมลทินซึ่งมีความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Rehabilitation ซึ่งคำๆนี้มีอยู่ 2 ความหมายคือ

(ก) ความหมายแรก หมายถึงวิธีการในการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดโดยการฟื้นฟูผู้กระทำความผิดในระหว่างที่ผู้กระทำความผิดถูกคุมขังด้วยวิธีการฝึกอบรม ฝึกวิชาชีพหรือให้การศึกษาแก่ผู้กระทำความผิด ทั้งนี้เพื่อให้พวกเขาเปลี่ยนใจไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกและสามารถกลับเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้ภายหลังจากที่ผู้กระทำความผิดได้พ้นโทษแล้ว

(ข) ความหมายที่สองหมายถึงการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดโดยการลบล้างการกระทำความผิดและโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดที่พ้นโทษแล้วซึ่งมีผลเป็นการคืนสิทธิให้แก่บุคคลดังกล่าว เพื่อให้เขาสามารถกลับคืนสู่สังคมและสามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกับคนทั่วไปที่ไม่เคยกระทำความผิดหรือต้องโทษมาก่อน

2.3.3 การล้างมลทินเป็นวิธีการในการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำความผิดโดยการลบล้างการกระทำความผิดและโทษให้แก่บุคคลดังกล่าว เพื่อให้เขาสามารถกลับคืนสู่สังคมได้มีสิทธิเท่าเทียมกับคนปกติทั่วไปที่ไม่เคยต้องโทษมาก่อน เพราะการล้างมลทินมีผลอย่างยิ่งในการทำให้ผู้กระทำความผิดได้ลบล้างประวัติการกระทำความผิดในทะเบียนประวัติอาชญากรเพื่อที่จะได้รับสิทธิและความสามารถต่าง ๆ ที่ผู้กระทำได้สูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดโดยการถูกลงโทษกลับคืนมา

และยิ่งไปกว่านั้นเองทำให้พวกเขาเปรียบเสมือนบุคคลทั่วไปที่ไม่เคยกระทำความผิดหรือเคยต้องโทษมาก่อนนั่นเอง

ดังนั้นจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าวิธีการที่ดีอีกวิธีหนึ่งในการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดไม่ให้หวนไปกระทำความผิดซ้ำอีก และเพื่อเป็นการลดจำนวนอาชญากรรมลงได้นั้น รัฐสามารถนำวิธีการล้างมลทินมาใช้ในการทำให้บุคคลพ้นโทษกลับคืนสังคมได้มากเพียงใด ปัญหาการเกิดอาชญากรรมและปัญหาการกระทำความผิดซ้ำก็อาจจะลดน้อยลง ซึ่งในหลาย ๆ ประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศไทย เป็นต้น ต่างก็นำวิธีการล้างมลทินมาใช้เป็นเครื่องมือในการให้โอกาสบุคคลพ้นโทษกลับคืนสู่สังคมไม่หวนไปกระทำความผิดซ้ำอีกทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการลดปัญหาอาชญากรรมอีกด้วย⁴⁰ ซึ่งแต่ละประเทศ ต่างก็มีวิธี หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการล้างมลทินที่แตกต่างกันออกไป และซึ่งงานวิจัยฉบับนี้จะได้นำการล้างมลทินของประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศสมาเป็นแนวทางในการศึกษา

2.3.4 การล้างมลทินในประเทศไทย

สำหรับกฎหมายการล้างมลทินในประเทศไทย มีแนวคิดมาจากหลักการคืนสิทธิให้แก่ผู้กระทำผิด แต่ที่มาของการคืนสิทธิในประเทศไทยก็มีความแตกต่างจากกฎหมายล้างมลทินของต่างประเทศ กล่าวคือกฎหมายการล้างมลทินของไทยมีที่มาจากหลักการอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ หรือของรัฐ ที่มีให้แก่ผู้กระทำผิดโดยฝ่ายนิติบัญญัติจะเป็นผู้ตรากฎหมายการล้างมลทินออกมอลบล้างการกระทำความผิด หรือโทษ ให้แก่ผู้กระทำผิดทั้งผู้กระทำผิดที่พ้นโทษแล้วและผู้กระทำผิดที่กำลังรับโทษหรือรับทัณฑ์เฉพาะเป็นบางครั้งคราว กล่าวคือเนื่องในโอกาสเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสที่สำคัญ ๆ หรือเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อยู่ได้บังคับของกฎหมายเกิดความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

นับแต่ปี พ.ศ. 2475 ถึงปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติล้างมลทินมาแล้วจำนวนทั้งสิ้น 8 ฉบับดังนี้

- พระราชบัญญัติล้างมลทินผู้กระทำความผิดทางการเมือง ร.ศ. 130 พุทธศักราช 2475 เพื่อล้างมลทินให้แก่ผู้กระทำความผิดทางการเมือง
- พระราชบัญญัติล้างมลทินให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษในกรณีเกณฑ์แรงงานหรือทรัพย์สินในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา พ.ศ. 2489 เพื่อล้างมลทินให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษ ในกรณีเกณฑ์แรงงาน หรือทรัพย์สิน ในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17-18.

- พระราชบัญญัติล้างมลทินในโอกาสครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ พ.ศ. 2499 เพื่อที่จะล้างมลทินให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดคดีต่าง ๆ ที่ได้พ้นโทษไปแล้ว และผู้ถูกลงโทษได้ ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ

- พระราชบัญญัติล้างมลทินในโอกาสครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ (ฉบับที่2) พ.ศ. 2502 เพื่อที่จะกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดของการขอรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ยศ หรือบรรดาศักดิ์คืน

- พระราชบัญญัติล้างมลทินในโอกาสกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พ.ศ. 2526 เพื่อที่จะลบล้างโทษให้แก่ผู้ต้องโทษในความผิดต่าง ๆ ที่ได้พ้นโทษไปแล้ว และผู้ถูกลงโทษทางวินัยตามกฎหมายของกระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่ถูกลงโทษทางวินัยไปแล้ว

- พระราชบัญญัติล้างมลทินในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระชนมพรรษา 60 พรรษา พ.ศ. 2530 เพื่อที่จะลบล้างโทษให้แก่ผู้ต้องโทษ ในความผิดต่าง ๆ ที่ได้พ้นโทษไปแล้ว และผู้ถูกลงโทษทางวินัยตามกฎหมายของกระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่ได้รับโทษทางวินัยไปแล้ว

- พระราชบัญญัติล้างมลทินในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50ปี พ.ศ. 2539 เพื่อที่จะลบล้างโทษให้แก่ผู้ต้องโทษในความผิดที่ได้ พ้นโทษแล้ว และผู้ถูกลงโทษทางวินัยตามกฎหมายของกฎ กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่ได้รับโทษทางวินัยไปแล้ว รวมทั้งผู้ถูกสั่งให้ออกจากราชการอันมิใช่การ ลงโทษทางวินัย

- พระราชบัญญัติล้างมลทินในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระชนมพรรษา 80 พรรษา พ.ศ. 2550 เพื่อที่จะลบล้างโทษให้แก่ผู้ต้องโทษในความผิดต่าง ๆ ที่ได้พ้นโทษแล้ว และผู้ถูกลงโทษทางวินัยตามกฎหมายของกฎกระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานของ รัฐ และรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่ได้รับโทษทางวินัยไปแล้วรวมทั้งผู้ถูกสั่งให้ออกจากราชการอันมิใช่การ ลงโทษทางวินัย

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับพระราชบัญญัติล้างมลทินทั้ง 8 ฉบับของไทยนั้น ตราขึ้นมาเป็นครั้ง คราว เฉพาะในช่วงโอกาสสำคัญ หรือเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองตามความประสงค์ของกษัตริย์ หรือรัฐ เพื่อให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ จึงส่งผลให้มีหลักเกณฑ์ และเงื่อนไข รวมถึงผลในการล้างมลทินที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พ ร บ ฉบับหนึ่งกำหนดให้ผู้กระทำผิดทางอาญา ได้รับการล้างมลทิน แต่อีกฉบับกำหนดให้เพียงผู้กระทำผิดทางวินัยได้รับการล้างมลทิน หรือ กำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องพ้นโทษหรือรับโทษแล้ว หรือกระทำผิดขึ้นก่อน หรือภายในช่วงเวลา หนึ่งที่ พ ร บ ฉบับนั้น ๆ กำหนด ถึงจะได้รับการล้างมลทิน จากกรณีดังกล่าวผลที่ผู้กระทำผิดจะ ได้รับการล้างมลทินจึงแตกต่างกันเช่น เปรียบเหมือนบุคคลที่ไม่เคยกระทำความผิดหรือรับโทษมา

ก่อน บางฉบับส่งผลให้การล้างมลทินไม่ก่อให้เกิดสิทธิที่จะเรียกร้องสิทธิหรือประโยชน์ใด ๆ แก่ผู้กระทำผิดที่ได้รับการล้างมลทิน ซึ่งสิทธิและประโยชน์ดังกล่าวหมายถึงสิทธิทางการเงิน ซึ่งได้แก่สิทธิในการได้รับเบี้ยหวัด บำเหน็จ บำนาญ ทั้งนี้เนื่องจากการล้างมลทินของไทยไม่ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องใด ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตก่อนที่จะได้รับการล้างมลทิน แต่มีพระราชบัญญัติล้างมลทินในโอกาสครบ 25 พุทธศตวรรษ พ.ศ. 2499 ได้กำหนดให้ผู้กระทำผิดที่ได้รับการล้างมลทินได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ยศ บรรดาศักดิ์ เบี้ยหวัด บำเหน็จ หรือบำนาญคืน และ พร บ บางฉบับล้างประวัติในทะเบียนประวัติอาชญากร แต่บางฉบับไม่ล้าง ซึ่งจะได้อ้างถึงรายละเอียดในบทที่ 3 ของงานวิจัยฉบับนี้

2.3.5 การล้างมลทินในประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสได้มีกฎหมายเกี่ยวกับการล้างมลทิน⁴¹ นั่นก็คือเปรียบได้กับการลบทะเบียนประวัติอาชญากรหรือการคืนสิทธินั้นเอง โดยได้มีบัญญัติรูปแบบ หลักเกณฑ์ เงื่อนไข รวมทั้งผลของการล้างมลทินไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมวดการล้างมลทิน มาตรา 782 - 799 โดยกำหนดรูปแบบไว้เป็นวิธีการล้างมลทินโดยทางศาล และโดยวิธีผลของกฎหมาย มีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนของการล้างมลทินเอาไว้ โดยที่บุคคลใดจะขอล้างมลทินต้องได้รับโทษตามสมควรที่กฎหมายได้กำหนดไว้ มีการกำหนดให้บันทึกคำพิพากษาที่ได้รับการล้างมลทินลงในทะเบียนประวัติอาชญากร วิธีการล้างมลทินโดยทางศาลพัฒนามาจากการไต่ถามในสมัยโบราณ ส่วนวิธีการและเงื่อนไขของการร้องขอล้างมลทินนั้น มีการกำหนดไว้ที่ชัดเจนภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด บุคคลจะต้องไม่มีการกระทำความผิดซ้ำอีก จึงจะได้รับการพิจารณาจากศาลให้มีการล้างมลทินหรือการคืนสิทธิตามที่ได้มีการร้องขอ หรือการล้างมลทินโดยผลของกฎหมาย กำหนดให้การล้างมลทินมีผลทันทีที่มีการลงโทษครบ และไม่ย้อนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกภายในระยะเวลาที่กำหนด เป็นการล้างมลทินโดยอัตโนมัติทันที ซึ่งในปัจจุบันนี้ประเทศฝรั่งเศสก็ได้ปฏิบัติใช้หลักเกณฑ์การล้างมลทินโดยผลของกฎหมายซึ่งเป็นการล้างมลทินโดยอัตโนมัติทันทีเมื่อรับโทษครบตามกำหนด และไม่ย้อนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกตามระยะเวลาที่กฎหมายได้กำหนดไว้ มีผลให้ประวัติในทะเบียนประวัติอาชญากรที่เทียบเคียงกับ “ใบแจ้งโทษ” ของประเทศลาวถูกลบออกไปเป็นการคืนคนดีสู่สังคมอย่างแท้จริง

⁴¹ เอกสารประกอบการสอนชุดวิชากฎหมายอาญาเปรียบเทียบและอาชญาวิทยา : กฎหมายอาญาฝรั่งเศส, กรุงเทพฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป. หน้า 67, อ้างถึงใน, สัจชาติ อุปันนชัย, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2551), หน้า 146- 151.

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าที่มาของแนวความคิดการล้างมลทินให้แก่ผู้กระทำผิดในประเทศไทยมีความแตกต่างจากกฎหมายการล้างมลทินของฝรั่งเศส กล่าวคือกฎหมายการล้างมลทินของฝรั่งเศสมีที่มาจากหลักการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิดโดยกฎหมายไม่ได้ยกให้กับบุคคลพ้นโทษทุกคน แต่ยกให้เฉพาะบุคคลพ้นโทษบางคนที่สามารถแก้ไขปรับปรุงตัวเองได้เท่านั้นถึงจะได้รับการล้างมลทิน โดยกฎหมายจะกำหนดกฎเกณฑ์กลางในการล้างมลทินให้แก่บุคคลพ้นโทษไว้ ดังนั้นถ้าบุคคลพ้นโทษมีเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดบุคคลพ้นโทษก็จะได้รับการล้างมลทิน นอกจากนี้กฎหมายการล้างมลทินของฝรั่งเศสยังมีกระบวนการในการกลั่นกรองผู้กระทำผิดที่สมควรจะได้รับการล้างมลทินอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม กฎหมายการล้างมลทินของไทยไม่ใช่ผู้กระทำผิดหรือบุคคลพ้นโทษทุกคนจะมีสิทธิได้รับการล้างมลทินถึงแม้ว่าเขาได้ผ่านการปรับปรุงตัวเองเป็นคนดีแล้วก็ตาม เพราะขึ้นอยู่กับผู้ออกกฎหมายในขณะนั้นจึงส่งผลให้ผู้กระทำผิดในประเทศไทยอาจได้รับการล้างมลทินไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้กฎหมายล้างมลทินของไทยยังไม่มีกระบวนการในการคัดแยก และกลั่นกรองผู้กระทำผิดที่สมควรจะได้รับการล้างมลทินอย่างชัดเจน อาจส่งผลให้ผู้กระทำผิดคดีเดียวกันมีโอกาสได้รับการล้างมลทินด้วย

อย่างไรก็ตาม กฎหมายการล้างมลทินของประเทศไทยนั้นมักมีปัญหาให้ต้องวินิจฉัยหรือตีความเกี่ยวกับผลของการล้างมลทินอยู่เสมออันเนื่องมาจากกฎหมายบัญญัติไว้ยากในการนำมาตีความ ทั้งนี้เนื่องจากการล้างมลทินของไทยจะล้างให้กับทั้งผู้กระทำผิดที่พ้นโทษแล้วและผู้กระทำผิดที่กำลังรับโทษหรือรับทัณฑ์อยู่ โดยมีเงื่อนไขเพียงแต่ทำให้ล้างมลทินให้แก่บุคคลที่ได้กระทำผิดก่อนหรือภายใน และหรือได้พ้นโทษไปแล้วก่อน หรือภายในวันที่พระราชบัญญัติฉบับนั้น ๆ ใช้บังคับ โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการในการแก้ไขปรับปรุง หรือขัดเกลาจิตใจ กล่าวคือกฎหมายการล้างมลทินของไทยจะตราขึ้นมาเฉพาะเป็นบางครั้งคราวคือเนื่องในโอกาสเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสที่สำคัญ ๆ หรือเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อยู่ใต้บังคับของกฎหมายเกิดความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

2.3.6 ผลของการล้างมลทิน

การล้างมลทินมีผลเป็นการคืนสิทธิ การล้างมลทินจึงเป็นการหยุดยั้งการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ ยังอาจมีผลเป็นการล้างประวัติในทะเบียนประวัติอาชญากรให้ถือเสมือนกับไม่เคยมีคำพิพากษาลงโทษมาก่อนด้วย เนื่องจากทะเบียนประวัติอาชญากรนั้นเป็นเครื่องหมาย หรือตราประทับแห่งการกระทำผิดที่สังคมถือเอาเครื่องหมายนั้นมาเป็นเกณฑ์ตัดสินสิทธิแก่บุคคลพ้นโทษ ทั้งที่การรับโทษตามคำพิพากษาได้สิ้นสุดลงแล้ว และประกอบกับหากพวกเขาเหล่านั้นสามารถแก้ไขปรับปรุงตัวเองให้เป็นคนดีของสังคมได้ การลบล้างประวัตินั้นเสีย จึงทำให้

สังคมไม่ถือเอาเป็นเหตุกีดกันบุคคลพ้นโทษอีกต่อไป และเป็นการสร้างทัศนคติแก่สังคมในการยอมรับ การให้อภัย และให้โอกาสแก่บุคคลพ้นโทษที่จะกลับตัวเป็นคนดี

จากการศึกษาทำให้เห็นว่าการล้างมลทินน่าจะเป็นวิธีการที่ดีอีกวิธีการหนึ่งที่ทำให้บุคคลพ้นโทษที่ได้รับการล้างมลทินในแง่ของการกลับคืนมามีสิทธิในสังคมในการดำรงชีวิตอย่างคนทั่วไปโดยการลบล้างการกระทำความผิดหรือลบประวัติในทะเบียนประวัติอาชญากรให้เขาเหล่านั้นไปเสีย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทะเบียนประวัติอาชญากร

การที่จะทำความเข้าใจในเรื่องใดๆ ก็ตาม สิ่งสำคัญที่จะมองข้ามมิได้คือ การศึกษาถึงพื้นฐานเบื้องต้นในเรื่องนั้นๆ เช่นเดียวกับการศึกษาเรื่องทะเบียนประวัติอาชญากรก็จำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึงความหมายและลักษณะสำคัญของทะเบียนประวัติอาชญากรเช่นกัน โดยการศึกษาถึงความหมาย ลักษณะของข้อมูล การบันทึกข้อมูล และการคุ้มครองสิทธิ

2.4.1 ความหมายของทะเบียนประวัติอาชญากร⁴²

ทะเบียนประวัติอาชญากร (Criminal Record) คืออะไรนั้นหาได้มีบทบัญญัติของกฎหมายให้คำนิยามไว้แต่อย่างใดไม่ คงเป็นเพียงรูปแบบของงานในทางปฏิบัติ และมีระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี และไม่เกี่ยวกับคดีกำหนดรูปแบบและลักษณะของงานเอาไว้เท่านั้น จึงจำเป็นต้องหาคำนิยามจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525

คำว่า "ทะเบียน" หมายถึง บัญชีจดลักษณะจำนวนคน จำนวนสัตว์ หรือจำนวนสิ่งของ ตลอดจนการงานต่างๆ ที่รัฐบาลบันทึกไว้เป็นหลักฐานเกี่ยวกับประชาชนพลเมือง

คำว่า "ประวัติ" หมายถึง เรื่องราวว่าด้วยความเป็นไปของคน สถานที่ หรือสิ่งของสิ่งหนึ่ง

คำว่า "อาชญากร" หมายถึง ผู้ก่ออาชญากรรม

ดังนั้น เมื่อรวมความหมายของคำว่า "ทะเบียนประวัติอาชญากร" ย่อมหมายถึงการรวบรวมเรื่องราว และความเป็นไปของผู้กระทำความผิดในคดีอาญาไว้เป็นหลักฐานโดยหน่วยงานของรัฐ

⁴² ทวีศักดิ์ ภักดีโต, "ทะเบียนประวัติอาชญากร", วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2544, หน้า 11-14.

2.4.2 หลักการความสำคัญและประโยชน์ของทะเบียนประวัติอาชญากร

เพื่อประโยชน์ในการเก็บรวบรวมหลักฐานในการพิสูจน์ตัวบุคคล จำเป็นต้องมีการบันทึกไว้เป็นเอกสารหลักฐาน เพราะย่อมเป็นการยากที่จะใช้ความจำของมนุษย์ในการจดจำข้อมูลของแต่ละบุคคล นอกจากนี้แล้วยังมีการทำดัชนีตลอดจนสารบบ หรือสมุดเพื่อสะดวกในการตรวจสอบจึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบันทึกข้อมูลดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันนี้คอมพิวเตอร์และระบบเครือข่ายสื่อสารนั้นมีบทบาทเป็นอย่างมาก ทำให้การบันทึกทะเบียนประวัติอาชญากรสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ เป็นต้นเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินการของภาครัฐ รวมทั้งปรับปรุงการให้บริการแก่ประชาชน บริการงานทางด้านข้อมูลและสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้รับการบริการจากภาครัฐที่ดีขึ้น มีความใกล้ชิดกับภาครัฐมากขึ้น อีกทั้งทำให้ประเทศมีความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศได้ดีขึ้น ทะเบียนประวัติอาชญากรจะถูกนำมาใช้ตั้งแต่ขั้นการสืบสวนสอบสวน การฟ้องคดี การพิจารณาพิพากษา การบังคับคดีโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ให้แก่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะตรวจสอบประวัติของผู้กระทำความผิดและใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เกิดความเที่ยงธรรม และเป็นธรรมต่อผู้กระทำความผิด บุคคลพ้นโทษ และเพื่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ

ดังนั้นทะเบียนประวัติอาชญากรจึงมีประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งสำหรับการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่ขั้นต้นไปจนถึงเมื่อบุคคลพ้นโทษแล้ว

ประโยชน์ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทะเบียนประวัติอาชญากรจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ตั้งแต่ การสืบสวนสอบสวน การฟ้องคดี การพิจารณา พิพากษา การบังคับโทษ ดังจะได้กล่าวถึงตามลำดับดังนี้

(1) การสืบสวน

การสืบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย มาตรา 2 (10) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า หมายถึง "การแสวงหาข้อเท็จจริง และหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด" ดังนั้นวัตถุประสงค์หลักของการสืบสวนจึงมีสองประการด้วยกันคือ ⁴³

⁴³ หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2538), หน้า 194.

(ก) เพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

สำหรับวัตถุประสงค์ประการแรกของการสืบสวนในอันที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนนั้นแสดงว่าการสืบสวนสามารถที่จะกระทำได้ก่อนที่จะมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ในการป้องกัน หรือ เป็นแนวทางสำหรับการแสวงหาข้อเท็จจริง และหลักฐานเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ซึ่งข้อมูลสำคัญที่ผู้มีหน้าที่สืบสวนควรทราบ ได้แก่⁴⁴

- ข้อมูลทั่วไปในท้องที่ ได้แก่ ลักษณะที่ตั้ง สิ่งของ สถานที่ต่างๆ ตลอดจนบุคคลที่อยู่ในท้องที่รับผิดชอบ
- ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติอาชญากร หรือบุคคลผู้มีพฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางผิดกฎหมาย เช่น ผู้ที่เคยต้องโทษ ผู้ที่เคยประกอบอาชญากรรม ผู้ติดยาเสพติด ผู้ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เป็นต้น
- ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งข่าวต่างๆ เช่น ตามร้านเสริมสวย ร้านกาแฟ ร้านถ่ายรูป และสถานพักผ่อนหย่อนใจต่าง ๆ

กล่าวคือข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการป้องกันการกระทำความผิดกฎหมายในรูปแบบการจัดตำรวจสายตรวจเพื่อสังเกตถึงพฤติกรรมของผู้ต้องสงสัยและสามารถคาดหมายได้ว่าจะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นโดยบุคคลใด วิธีใด เวลาใด และที่ใด ซึ่งตำรวจอาจพบการกระทำผิดในขณะลงมือ หรือใกล้ชิดกับเวลากระทำผิด อันนำมาซึ่งโอกาสจะจับกุมผู้กระทำผิดได้อย่างรวดเร็ว

(ข) การทราบรายละเอียดแห่งความผิด

ในอันที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดนั้นหมายถึง ในกรณีที่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจจะต้องสืบสวนเพื่อทราบรายละเอียดแห่งความผิดอันจะทำให้มีการจับกุมผู้ต้องสงสัย และมีการสอบสวนคดีอาญาต่อไป เมื่อมีความผิดเกิดขึ้น ทะเบียนประวัติอาชญากรจะมีประโยชน์ต่อการสืบสวนดังนี้ คือ⁴⁵

(ข).1 ในกรณีไม่ทราบถึงบุคคลผู้กระทำความผิด งานทะเบียนประวัติอาชญากรจะค้นหาจากสารบบภาพคนร้ายหรือในการสเก็ตภาพผู้กระทำความผิด ซึ่งในปัจจุบันกองทะเบียนประวัติอาชญากรได้นำระบบคอมพิวเตอร์ประกอบภาพใบหน้าคนร้าย (Police identikit : Computer Assisted Suspect Sketching Outfit : PICASSO) มาใช้ในการสร้างภาพคนร้าย โดยภาพใบหน้า

⁴⁴ สว่าง ดวงอัมพร และ ประดิษฐ์ กล้าณรงค์, การสืบสวนและสอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2533), หน้า 1.

⁴⁵ ขวลิต มนตรีวัต, "การทะเบียนประวัติอาชญากร", ใน เทคนิคการสอบสวนคดีอาญาสำหรับพนักงานสอบสวนใหม่ โดย พล.ต.ท.แสวง ชีรสวัสดิ์ และคณะ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 285.

คนร้ายที่สร้างขึ้นจะถูกพิมพ์ และส่งมอบให้พนักงานสอบสวนเจ้าของคดี เพื่อการคลี่คลายคดีและติดตามจับกุมคนร้ายต่อไป

(ข).2 ในกรณีที่ทราบชื่อ และคำนิรूपพรรณ งานทะเบียนประวัติอาชญากรจะสามารถทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดจากทะเบียนประวัติอาชญากร ดัชนีชื่อกกลาง ดัชนีคำนิรूपพรรณ และลายพิมพ์นิ้วมือ

(ข).3 ในกรณีที่คนร้ายหลบหนี และต้องการให้ตำรวจหน่วยอื่นช่วยสืบสวนจับกุมงานทะเบียนประวัติอาชญากร จะช่วยประกาศสืบจับโดยใช้วิธีประกาศสืบจับผู้ร้ายหลบหนี หรือประกาศให้สินบนรางวัลนำจับ

(2) การสอบสวน

การสอบสวนก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะต้องนำทะเบียนประวัติอาชญากรมาใช้ประโยชน์ โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย มาตรา 2 (11) บัญญัติว่า "การสอบสวนหมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ" ดังนั้นการสอบสวนจึงมีเนื้อหาที่สำคัญ 2 ประการ คือ⁴⁶

(ก) การรวบรวมพยานหลักฐาน

สำหรับเนื้อหาประการแรกคือการรวบรวมพยานหลักฐานนั้น พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปในการรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิด⁴⁷ เช่น จดปากคำผู้เสียหาย พยานบุคคล ทำแผนที่เกิดเหตุ บันทึกการชี้ตัวผู้ต้องหา นอกจากนั้นยังมีอำนาจตรวจผู้ต้องหา หรือตรวจสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาดจำลองหรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้ากับบันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำให้เกิดคดีแฉ่งกระฉ่างขึ้น ซึ่งการให้ผู้ต้องหาพิมพ์ลายนิ้วมือนั้น ถ้าพนักงานสอบสวนประสงค์ให้แทนการลงลายมือชื่อให้บันทึกคำให้การหรือบันทึกในเอกสารอื่น การที่ผู้ต้องหาขัดขืน ผู้ต้องหาไม่มีความผิดเพราะบันทึกดังกล่าวเป็นบันทึกตามความหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย มาตรา 2(20) "บันทึก" หมายความว่า

⁴⁶ คณิศ ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537), หน้า 215.

⁴⁷ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(11) และมาตรา 131.

หนังสือใดที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดไว้เป็นหลักฐานในการสอบสวนความผิดอาญา รวมทั้งบันทึกคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษด้วย ซึ่งเมื่อผู้ต้องหาไม่ยอมกระทำความผิดตามกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาไทยมาตรา 11 วรรค 2 บัญญัติให้เจ้าพนักงานบันทึกหรือรายงานเหตุแห่งการ ที่ผู้ต้องหาไม่ยอมลงลายมือชื่อไว้ แต่ถ้าการพิมพ์ลายนิ้วมือ พนักงานสอบสวนประสงค์ที่จะกระทำ เพื่อการรวบรวมพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือข้อเท็จจริงโทษเมื่อผู้ต้องหา ขัดขืนผู้ต้องหาที่มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน⁴⁸

อำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย มาตรา 132(1) ถ้าเป็นการกระทำที่เกี่ยวกับตัวผู้ต้องหา เจ้าพนักงานมีอำนาจบังคับผู้ต้องหาได้ อย่างไรก็ดี การกระทำของเจ้าพนักงานคงจำกัดเฉพาะที่ระบุไว้คือการจำลอง หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือ หรือ ลายเท้าเท่านั้น ฉะนั้นพนักงานสอบสวนจึงไม่มีอำนาจบังคับผู้ต้องหาให้เขียนชื่อ หรือข้อความใด ตลอดจนการตรวจลายพิมพ์ DNA แม้การกระทำนั้นจะมีวัตถุประสงค์เพื่อพิสูจน์ความผิดของ ผู้ต้องหาก็ตาม⁴⁹ เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียกหรือส่งตัวมาหรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่า ผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าเจ้าพนักงานเป็นผู้ต้องหา ก็จะถามชื่อตัว นามสกุล ชาติ บังคับ บิดา มารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด.....⁵⁰ ความประสงค์ของกฎหมายในเรื่องนี้เพื่อให้เจ้าพนักงานได้ทราบประวัติของ ผู้ถูกกล่าวหาโดยตลอด ซึ่งนอกจากจะป้องกันการสอบสวนผิดตัวแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในการที่จะ ทราบว่าผู้ถูกกล่าวหาเคยต้องโทษหรือไม่ หรือทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอัน เป็นอาฉินของผู้ต้องหา⁵¹ แต่ทั้งนี้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา อันเกี่ยวกับความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาฉิน⁵²

ความเป็นมาแห่งชีวิต หมายถึงประวัติวิถีชีวิตของผู้ต้องหาก่อนการกระทำผิด เช่น มี การศึกษาอย่างไร ประกอบอาชีพอย่างไรมาบ้าง เคยกระทำความผิดมาแล้วหรือไม่ ส่วนความประพฤติ อันเป็นอาฉิน ก็เช่น ผู้ต้องหาเป็นคนเสพสุรายาเมาเป็นคนดื้อรั้น เป็นคนดื้อมีเมตตา หรือเป็นคน เกะกะเกร เป็นต้น การที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะสอบสวนในเรื่องเหล่านี้

⁴⁸ ทวีศักดิ์ ภักดีโต, ทะเบียนประวัติอาชญากร, หน้า 17.

⁴⁹ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 210.

⁵⁰ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134.

⁵¹ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 215.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 215.

ได้ ก็เพราะอำนาจการสอบสวนโดยปกติย่อมต้องมุ่งหมายเพื่อทราบข้อเท็จจริง หรือ พิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษในความผิดที่กล่าวหาตามนัยคำนิยามของประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11) แต่การสอบสวนตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 หาใช่เพื่อการดังกล่าวไม่ เพราะในมาตรา 138 นี้เพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาณัติของผู้ต้องหา จึงจำเป็นต้องบัญญัติให้อำนาจสอบสวนขึ้นเป็นอีกกรณีหนึ่ง นอกจากนั้นการสอบสวนตามมาตรา 138 มีข้อแตกต่างจากการสอบสวนโดยปกติอย่างหนึ่ง คือ การสอบสวนตามมาตรา 138 พนักงานสอบสวนจะต้องให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่สอบสวนได้มา แต่การสอบสวนโดยปกติไม่มีบทบัญญัติใดบังคับให้พนักงานสอบสวนต้องทำเช่นนั้น เว้นแต่จะเป็นการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งจะต้องแจ้งข้อหาให้ทราบ ตามมาตรา 134 เท่านั้น⁵³

อย่างไรก็ตามการสอบสวนตามมาตรา 138 ไม่ปรากฏว่าได้กระทำกันในทางปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการในการเสนอความเป็นมาแห่งชีวิตของจำเลยต่อศาลเพื่อให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมเป็นรายๆ ไป⁵⁴

(ข) การใช้มาตรการบังคับ

สำหรับในส่วนของการใช้มาตรการบังคับ กฎหมาย ได้ให้อำนาจไว้หลายประการ ในการรวบรวมพยานหลักฐาน อันได้แก่ การออกหมายเรียก หมายจับ หมายค้น หมายปล่อยชั่วคราว เป็นต้น ซึ่งเจ้าพนักงานผู้ที่จะมีอำนาจออกหมายอาญา⁵⁵ ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 57 "ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติใน มาตรา 78 มาตรา 79 มาตรา 80 มาตรา 92 และมาตรา 94" แห่งประมวลกฎหมายนี้ จะจับ ชัง จำคุก ค้นในที่สาธารณะหรือสิ่งของ และหมายปล่อย ต้องมีคำสั่ง หรือหมายของศาลสำหรับทำนั้น

การรวบรวมพยานหลักฐานนั้น แม้โดยทั่วไปจะเป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานสอบสวน แต่พนักงานอัยการก็มีอำนาจและหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานด้วย ทั้งนี้เพราะตามกฎหมายพนักงานอัยการอาจสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้ส่งพยานมาเพื่อซักถามได้⁵⁶

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า. 221.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า. 221 - 222.

⁵⁵ ป.วิ.อ. ม. 2 (9) หมายอาญา หมายความถึง หนังสือบอกการ ซึ่งออกตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้สั่งให้เจ้าหน้าที่ทำการจับ ชัง จำคุก หรือปล่อย ผู้ต้องหา จำเลย หรือนักโทษหรือให้ทำการค้น รวมทั้งสำเนาหมายจับหรือหมายค้น

⁵⁶ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคสอง (ก).

เมื่อพนักงานสอบสวนได้รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ แล้วก็จะทำสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ โดยในสำนวนการสอบสวนจะประกอบด้วย⁵⁷ 1) คำให้การของผู้เสียหาย หรือผู้กล่าวหา 2) คำให้การผู้ถูกกล่าวหา 3) คำให้การพยาน 4) พยานเอกสาร และวัตถุอันได้แก่ บันทึกการจับกุม, บันทึกการตรวจค้น, ความเห็นของผู้ชำนาญการพิเศษ, รายงานการชันสูตรพลิกศพ, รายงานการชันสูตรบาดแผล หรือ ศพของแพทย์, บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ, แผนที่เกิดเหตุ, ภาพถ่ายสถานที่เกิดเหตุ, ภาพถ่ายการทำแผนประทุษกรรม, ภาพถ่ายทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้าย หรือของกลาง, ภาพถ่ายรูปร่าง หรือร่างกายของผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา (ถ้าจำเป็น), บัญชีของกลาง และบัญชีทรัพย์สิน, ทะเบียนประวัติอาชญากร, แผ่นพิมพ์มือ, บันทึกคำร้องทุกข์ หรือ ตอนคำร้องทุกข์ คำร้องของฝากขัง หรือผิดฟ้องผู้ต้องหา, ความเห็นของพนักงานสอบสวน, บันทึกการสอบสวน, บัญชีคุมเอกสารในสำนวนการสอบสวน, บันทึกการแจ้งสิทธิแก่ ผู้ต้องหา หรือถูกจับตาม ป.วิ.อ.ไทย มาตรา 7/1.

จากสำนวนสอบสวนจะเห็นว่า ทะเบียนประวัติอาชญากรเป็นสิ่งที่จะต้องมีอยู่ในสำนวน เพราะจะทำให้พนักงานสอบสวนทราบได้ว่าผู้ต้องหาคนนั้นได้เคยต้องโทษ หรือต้องหามาแล้วกี่คดี ที่ไหน เมื่อไรบ้าง พันโทมาเกินกำหนดขอเพิ่มโทษแล้วหรือยัง และในคดีที่ผู้ต้องหาให้การรับสารภาพต่อพนักงานสอบสวน คำรับข้อที่เคยต้องโทษของผู้ต้องหาจะรับกับทะเบียนประวัติอาชญากรของเขาโดยการตรวจสอบประวัติของผู้ต้องหาจากลายพิมพ์นิ้วมือสลิปนิ้ว และสารบบแผนประทุษกรรม นอกจากนั้นในกรณีที่พบศพของบุคคลไม่ทราบชื่อ พนักงานสอบสวน ก็สามารถตรวจสอบลายพิมพ์นิ้วมือศพกับทะเบียนประวัติอาชญากรเพื่อทราบว่าผู้ตายเป็นใคร มีประวัติอย่างไร หากเป็นบุคคลที่เคยถูกเก็บลายพิมพ์นิ้วมือในทะเบียนประวัติอาชญากรมาก่อน

(ค) การฟ้องคดี

ในส่วนของการฟ้องคดีนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้ผู้เสียหายและพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล⁵⁸ แต่จะกล่าวถึงเฉพาะการฟ้องคดีของอัยการเท่านั้น ซึ่งทะเบียนประวัติอาชญากรมีส่วนช่วยงานของพนักงานอัยการในการพิจารณาความผิดของผู้ต้องหา อันจะต้องพิจารณาด้วยว่ามีเหตุอันควรไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ดังนี้ คือ

สำหรับคำว่า "เหตุอันควร" นั้น ในทางปฏิบัติ พนักงานอัยการเคยสั่งไม่ฟ้องทั้งๆ ที่เชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา ดังนี้คือ กรณีสั่งไม่ฟ้องหญิงชราที่มีสติกำลังในครอบครัว

⁵⁷ สมพร พรหมพิตร, คู่มือพนักงานสอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, 2538), หน้า 107.

⁵⁸ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28.

เกินอัตรากำหนดในกฎหมาย, กรณีร้านจำหน่ายฝิ่นมีมูลฝิ่น, กรณีการค้าขายเล็ก ๆ น้อยๆ ของราษฎรชายแดน และ พยานแผ่นดิน เหตุที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องในกรณีดังกล่าว เพราะไม่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ⁵⁹ อนึ่งคดีอาญาที่การฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน เช่น คดีที่เป็นการกระทำความผิดระหว่างบุคคลในครอบครัว การกระทำผิดโดยเด็ก การกระทำผิดโดยประมาท ฯลฯ ซึ่งการกระทำผิดโดยเด็ก และการกระทำโดยประมาท ถ้าพนักงานอัยการนำทะเบียนประวัติอาชญากรรมมาพิจารณาประกอบกล่าวคือ พิจารณาว่าผู้กระทำผิดที่เป็นเด็ก หรือ ผู้กระทำผิดโดยประมาทกระทำผิดบ่อยหรือไม่ ซึ่งถ้าทำบ่อยจนเข้าลักษณะเป็นผู้กระทำผิดติดนิสัย พนักงานอัยการควรสั่งฟ้องคดี ทั้งนี้เพื่อให้ศาลนำโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้แก่ผู้กระทำผิดได้อย่างเหมาะสม

(ง) การขอให้ศาลเพิ่มโทษ

การขอให้ศาลเพิ่มโทษ ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่พนักงานอัยการต้องพิจารณาก่อนสั่งฟ้องคดี ทั้งนี้เพราะถ้าพนักงานอัยการไม่ขอ ศาลก็ไม่สามารถเพิ่มโทษจำเลยฐานไม่เชื่อฟังได้ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทย มาตรา 192 บัญญัติว่า "ห้ามมิให้ศาลมีคำพิพากษาหรือสั่งเกินคำขอหรือที่มีได้กล่าวในฟ้อง" ซึ่งการที่พนักงานอัยการจะขอให้ศาลเพิ่มโทษจำเลยได้ พนักงานอัยการจำเป็นต้องมีข้อมูลจากทะเบียนประวัติอาชญากรรมที่สมบูรณ์ ซึ่งส่งมาพร้อมกับสำนวนการสอบสวน

(3) การพิจารณา พิพากษา ทะเบียนประวัติอาชญากรรมที่สมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพจะมีส่วนช่วยศาลใช้ดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาได้อย่างมาก ดังนี้คือ ดุลพินิจในเรื่องโทษโดยดุลพินิจในเรื่องโทษนั้นจะกล่าวถึงดุลพินิจในการกำหนดโทษ การเพิ่ม หรือลดโทษ และการรอการกำหนดโทษ รอการลงโทษตามลำดับดังนี้

(ก) ดุลพินิจในการกำหนดโทษ

โดยที่รูปแบบการดำเนินคดีอาญาในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันออกไป แต่โดยทั่วไปแล้วพอจะแบ่งได้ 2 แบบคือ กลุ่มประเทศในระบบคอมมอนลอว์ จะมีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาแบบต่อสู้คดี หรือระบบคู่ปรปักษ์ (Adversary System or Fight Theory) ในรูปแบบการดำเนินคดีอาญาแบบนี้จะมีการแยกขั้นตอนการวินิจฉัยความผิด (Guilty Stage) และ ขั้นตอนการกำหนดโทษ (Sentencing Stage) ออกจากกันซึ่งขั้นตอนการวินิจฉัยความผิดนั้น โดยปกติ ผู้พิพากษาจะทำหน้าที่วินิจฉัยความรับผิดทางอาญาของจำเลยในความผิดที่ไม่ร้ายแรง (Misdemeanor) แต่

⁵⁹ คณิศ ฌ นกร, “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ”, วารสารอัยการ ปีที่ 5, ฉบับที่ 57 (กันยายน, 2525), หน้า 52 - 53.

สำหรับความผิดร้ายแรง (felony) ลูกขุนจะทำหน้าที่วินิจฉัยข้อเท็จจริงว่าผิดหรือไม่ แต่สำหรับขั้นตอนการกำหนดโทษนั้นจะมีการเสนอข้อเท็จจริงของลูกขุนเกี่ยวกับสภาพความผิด พฤติกรรมตลอดจน ประวัติภูมิหลังของจำเลยต่อศาล หรือต่อผู้ทำหน้าที่กำหนดโทษในรูปของรายงานต่างๆ โดยจะมีการเปิดเผยรายละเอียดให้จำเลยทราบด้วยเพื่อเปิดโอกาสให้จำเลยโต้แย้งหากจำเลยไม่เห็นด้วยกับข้อมูลเหล่านั้น นอกจากนี้จำเลยยังมีสิทธิที่จะเสนอข้อเท็จจริงเพื่อชักจูงใจให้ศาลลงโทษตนเองในสถานเบาได้อีกด้วย ภายหลังที่การเสนอข้อเท็จจริงต่างๆ เสร็จสิ้นลงศาลก็จะเป็นผู้กำหนดบทลงโทษจำเลยโดยโทษนั้นจะต้องอยู่ภายในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติไว้ อันเป็นระบบกฎหมายของอังกฤษ และสหรัฐอเมริกาเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม สำหรับกลุ่มประเทศในระบบชีวิตลอว์ จะมีรูปแบบการดำเนินคดีแบบไม่ต่อสู้คดี หรือ ระบบไต่สวนหาความจริง (Non - adversary System or Inquisitorial Type) ในรูปแบบการดำเนินคดีอาญาแบบนั้น การวินิจฉัยความผิดและการกำหนดโทษจำเลยจะดำเนินต่อเนื่องกันไปอย่างเป็นเอกภาพโดยไม่มีการแยกออกจากกัน โดยผู้พิพากษาจะเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงด้วยตนเอง ดังนั้นผู้พิพากษามีข้อมูลเกี่ยวกับตัวจำเลยและข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็นและสำคัญต่อการลงโทษจำเลยอย่างครบถ้วน โดยการดำเนินคดีอาญาจะเริ่มขึ้นที่ตำรวจ ซึ่งจะทำหน้าที่สอบสวนรวบรวมข้อเท็จจริง รายงานต่างๆ เกี่ยวกับคดี ประวัติการกระทำผิด และเอกสาร ต่าง ๆ ของจำเลยเสนออัยการ เพื่อให้อัยการใช้ดุลพินิจว่าจะดำเนินการฟ้องคดีอาญากับจำเลยหรือไม่ หากเห็นว่าควรฟ้อง อัยการจะนำสำนวนการสอบสวนทั้งหมดพร้อมด้วยคำฟ้องยื่นต่อศาล ซึ่งในระบบดังกล่าวได้ใช้อยู่ทั้งในประเทศไทย และประเทศลาว

(ข) ดุลพินิจในการเพิ่มโทษ

เมื่อปรากฏว่าผู้ใดเคยกระทำความผิด และถูกลงโทษจำคุกมาแล้วหากยังมากระทำความผิดอีก แสดงว่าบุคคลนั้นไม่เจ็ดหลาบ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาไทยได้บัญญัติให้ศาลมีอำนาจเพิ่มโทษให้สูงขึ้นแม้จะสูงกว่าอัตราโทษขั้นสูงที่กฎหมายกำหนดไว้ทั้งนี้เพื่อ⁶⁰ 1) ศาลจะได้ใช้ดุลพินิจลงโทษผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด 2) ผู้กระทำความผิดซ้ำจะต้องถูกเพิ่มโทษซึ่งจะทำให้ผู้ที่เคยถูกลงโทษจำคุกมาแล้วไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำอีก

โดยบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาที่กล่าวถึงการกระทำความผิดอีกมีอยู่ 3 มาตรา คือ มาตรา 92 ผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษจำคุกและได้กระทำความผิดอีกในระหว่างที่ยังต้องรับโทษอยู่ก็ดี หรือภายในเวลา 5 ปีนับแต่วันพ้นโทษก็ดี หากศาลจะพิพากษาลงโทษครั้งหลังถึงจำคุกก็ให้เพิ่มโทษ

⁶⁰ หยุด แสงอุทัย, กฎหมายอาญาภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 16 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า 203.

ที่จะลงแก่ผู้นั้นหนึ่งในสามของโทษที่ศาลกำหนดสำหรับความผิดครั้งหลัง ส่วนในมาตรา 93 ระบุไว้ว่า ผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษจำคุก และได้กระทำความผิดอย่างหนึ่งอย่างใดที่จำแนกไว้ใน 13 อนุมาตราซ้ำในอนุมาตราเดียวกันอีกในระหว่างที่ยังต้องรับโทษอยู่ก็ดี ภายในเวลา 3 ปีนับแต่วันพ้นโทษก็ดี ถ้าความผิดครั้งแรกเป็นความผิดซึ่งศาลพิพากษาลงโทษจำคุกไม่น้อยกว่าหกเดือน หากศาลจะพิพากษาลงโทษครั้งหลังถึงจำคุกก็ให้เพิ่มโทษที่จะลงแก่ผู้นั้นถึงหนึ่งของโทษที่ศาลกำหนดสำหรับความผิดครั้งหลัง และ มาตรา 94 กำหนดให้ความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดหลุโทษ และความผิดซึ่งผู้กระทำได้กระทำในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีนั้น ไม่ว่าจะได้กระทำในครั้งก่อนหรือครั้งหลัง ไม่ถือว่าเป็นความผิดเพื่อการเพิ่มโทษตามความในหมวดนี้ โดยที่ศาลจะต้องทราบว่าผู้กระทำความผิดเคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกมาก่อนหรือไม่ ดังนั้นทะเบียนประวัติอาชญากรจึงมีประโยชน์ต่อศาลในอันที่จะทำให้ศาลสามารถทราบได้ว่าผู้กระทำความผิดเคยกระทำผิดฐานใด เมื่อใด และอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะเพิ่มโทษในคดีนี้ได้หรือไม่ นอกจากนั้นทะเบียนประวัติอาชญากรยังมีส่วนช่วยศาลในการตรวจสอบว่าได้มีการรอลงโทษ รอการกำหนดโทษหรือไม่ เพราะถ้ามีการกระทำผิดอาญาขึ้นอีกระหว่างรอลงโทษจำคุกไว้นั้นศาลก็จะนำมาเป็นเหตุให้บวกโทษได้⁶¹ ตามมาตรา 58 แห่งประมวลกฎหมายอาญา แต่ห้ามมิให้บวกขึ้นถึงโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกเกินห้าสิบปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 51⁶²

(ค) การบังคับโทษ

ทะเบียนประวัติอาชญากรสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่งานราชทัณฑ์ในการบังคับโทษผู้กระทำผิดได้โดยการจำแนกผู้ต้องขัง (Prisoner Classification) ซึ่งการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล โดยจำแนกผู้ต้องขังเพื่อบำเนินการอบรมแก้ไข พื้นฟูจิตใจผู้ต้องขังให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะ พฤติกรรม และความประพฤติของผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล⁶³ ซึ่งทะเบียนประวัติอาชญากรจะมีประโยชน์ต่อการจำแนกผู้ต้องขังที่ทำให้ทราบถึงพฤติกรรม และสาเหตุแห่งการกระทำผิดของผู้ต้องขัง โดยกระบวนการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังประกอบด้วย

⁶¹ ทวีศักดิ์ ภักดีโต, ทะเบียนประวัติอาชญากร, หน้า 26.

⁶² อ้างแล้ว, หน้า 26.

⁶³ ประเทือง ธนิผล และ สุวิทย์ นิ่มน้อย, อาชญาวิทยา และ ทัณฑ์วิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2539), หน้า 236.

- การศึกษาผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวต่างๆ ของผู้ต้องขัง เช่น ประวัติภูมิหลัง การศึกษาสภาพครอบครัว ประวัติทางสังคม สภาพจิต ทัศนคติ ความเชื่อทางศาสนา ความรู้ความสามารถ ความถนัดความสนใจในการสันตนาการ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

- พฤติการณ์ และสาเหตุแห่งการกระทำผิดของผู้ต้องขัง

- การวางแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

- การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในรูปของกิจกรรมต่างๆ ตามโครงการแก้ไขผู้กระทำผิด โดยสอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการ ความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ และพฤติกรรมของผู้ต้องขังแต่ละราย เช่น การอบรมฝึกอาชีพผู้ต้องขังด้านต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออาศัยกิจกรรม หรือการอบรม และฝึกวิชาชีพเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาแก้ไขผู้ต้องขังให้สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรม ตลอดจนทัศนคติ ความรู้สึกลึกซึ้งที่บกพร่อง หรือในทางลบของผู้ต้องขังให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม หรืออย่างน้อยก็เพื่อให้บุคคลเหล่านั้น สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข